

“เทพนาจา”: ความหมายขององค์เทพผ่านตำนานและพิธีกรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย*
 “Nezha”: Signification of the Deity through the Myths and Rituals in the Contemporary Social Context

กฤตยา ณ หนองคาย**

Krittaya Na Nongkhai

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับเทพนาจา ณ วิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิม ตำบลอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี โดยมีสมมติฐานว่า การผลิตซ้ำตำนานเทพนาจา ณ วิหารแห่งนี้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนตำนานเพื่อสร้างชุดความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของเทพนาจาขึ้นใหม่ให้สัมพันธ์กับบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีความแตกต่างหลากหลาย ผลการศึกษาพบว่า การผลิตซ้ำตำนานเกี่ยวกับเทพนาจามีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ มีการผลิตซ้ำตำนานเทพนาจาผ่านงานศิลปกรรมที่ใช้ตกแต่งวิหารทั้งภายในและภายนอกอาคาร และการสื่อสารตำนานผ่านการแสดงออกขององค์เทพในพิธีกรรม ทั้งนี้การผลิตซ้ำตำนานเกี่ยวกับเทพนาจาสื่อให้เห็นว่ามีทั้งการสืบทอดการรับรู้ตามความเชื่อดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยน ซึ่งส่งผลให้การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเทพนาจากว้างขวางขึ้น จากเทพที่มีลักษณะเป็นเด็กผู้มีอิทธิฤทธิ์ มีพลังแรงกล้า ผู้เป็นแม่ทัพและได้รับบัญชาให้ทำหน้าที่ปกป้องประตูสวรรค์ ขยายความหมายไปสู่การเป็นเทพผู้ประทานพรและกำจัดอุปสรรค การสร้างสรรค์ความหมายของเทพนาจาในแง่มุมใหม่นี้สอดคล้องและสนองความต้องการของผู้คนในสังคมปัจจุบัน ที่มีเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตแตกต่างและหลากหลายภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยมได้อย่างแท้จริง

ABSTRACT

This article aims to examine the creation myths and rituals of Nezha at Wihan Thep Sathit Phra Kittit Chaloem in Tambon Ang Sila, Ampoe Muang, Chonburi Province. The proposed assumption of this study is that the reproduction of myths and rituals of Nezha has been adapted and created a new set of beliefs about the power of Nezha. And these beliefs are interestingly consistent with the diversity of contemporary social contexts. The results of the study show that when the Thai society develops into a globalized one, communication without boundaries generates an incessant competition and

* ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ประมิ่ง จารุวร ที่ให้ข้อเสนอแนะและแนวคิดที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาข้อมูลภาคสนาม

** อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และนิสิตปริญญาโทชั้นบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (คดีชนวิทยา) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

consumption. Therefore, the myths and rituals of Nezha are redefined and presented in accordance with the social situations through the reinvention of the deity's image in the myths and rituals of Nezha. The reinvented images are constructed by two major methods: the communication through the arts in temple decoration, both inside and outside of the building, and the communication through the expression and action of the medium in the rituals. This process has widely extended the recognition of Nezha from a childlike God with the supernatural power and the commander-in-chief who protects the Heaven's gate to Nezha, who is regarded as deity with blessing power and as a remover of obstacles in order to serve the needs of the worshippers. Thus, the myths and rituals of Nezha are examples of the combination of the people's traditional beliefs and their modern ways of life. And the changes in the definition and the manifestation of Nezha are in response to consumerism in contemporary society.

บทนำ

เลียบชายฝั่งทะเลในตำบลอ่างศิลา จังหวัดชลบุรีมีศาลเจ้าอยู่เป็นจำนวนมาก ศาลเจ้าส่วนใหญ่ประดิษฐานรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมหรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นเทพประธาน แต่ศาลเจ้าใหญ่แห่งหนึ่งในบริเวณตำบลอ่างศิลาที่ชื่อ **วิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิม** หรือ **ศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื้อ** ประดิษฐานเทพนาจาเป็นเทพประธาน ศาลเจ้าแห่งนี้มีพื้นที่กว้างขวางและประกอบด้วยวิหารขนาดใหญ่ สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมจีน สูง 4 ชั้น รอบบริเวณรายล้อมด้วยอาคารบริวารและประติมากรรมขนาดใหญ่จำนวนมาก เช่น เสาศาปาดิน ศาลาบูชาฟ้าดินและศาลาพระธรณี ทำให้วิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิมโดดเด่น วิหารแห่งนี้ จึงได้รับความนิยม มีประชาชนมากกราบไหว้บูชารูปเคารพของเทพเจ้านาจาและเทพเจ้าอื่นๆ เป็นจำนวนมาก

วิหารแห่งนี้ประกอบพิธีกรรมทุกวันอาทิตย์ ประชาชนจำนวนมากจากหลากหลายที่เดินทางมาร่วมพิธีเคารพบูชาเทพนาจา โดยเฉพาะพิธีประทับทรงเทพนาจาในช่วงเช้าวันอาทิตย์ แสดงให้เห็นพลังศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์เทพนาจาไท้จื้อ ดังนั้นความเชื่อและความศรัทธาของประชาชนต่อเทพนาจาจึงน่าจะมีความหมายพิเศษ ที่อาจสะท้อนระบบคิดของผู้คนในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเลือกประดิษฐานเทพนาจาให้เป็นองค์ประธานของวิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิม จนกลายเป็นที่รู้จักกันดีในนามศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื้อ ซึ่งแตกต่างกับศาลเจ้าอื่นๆ อีกหลายแห่งในบริเวณใกล้เคียง ที่ให้ความสำคัญและเลือกประดิษฐานพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนอิมเป็นเทพประธาน ข้อสังเกตดังกล่าวนี้ทำให้เกิดคำถามในลำดับต่อมาว่า เพราะเหตุใดวิหาร/ศาลเจ้าแห่งนี้จึงเลือกเทพนาจาเป็นเทพประธาน ดังนั้นบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตำนานเทพนาจากับสังคม

ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ว่า จะมุ่งศึกษาการสื่อสารตำนานที่เกี่ยวข้องกับเทพนาจาผ่านงานศิลปะหลากหลายประเภทที่ประดับตกแต่งวิหารแห่งนี้และการศึกษาความหมายในพิธีประทับทรงองค์เทพนาจาผ่านการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานการศึกษาในครั้งนี้ว่า การผลิตซ้ำตำนานและพิธีกรรมเทพนาจา ณ วิหารแห่งนี้เป็น

กระบวนการปรับเปลี่ยนตำนานเพื่อสร้างชุดความเชื่อเกี่ยวกับเทพนาจาให้สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้การรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามที่วิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิม หรือ ศาลเจ้าหน้าจาช่าไท่จื้อ ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 3 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 วันอาทิตย์ที่ 7 ธันวาคม 2551 สังเกตการณ์และสัมภาษณ์คุณสมศักดิ์ หวังเอื้อชัยอารี (อายุ 59 ปี) และคุณวัชรภรณ์ มีเงิน (อายุ 22 ปี) ครั้งที่ 2 เมื่อวันอาทิตย์ที่ 18 มกราคม 2552 และครั้งที่ 3 เมื่อวันอาทิตย์ที่ 10 กรกฎาคม 2554 โดยผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีประทับทรงเทพนาจา

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ตำนานและพิธีกรรมสมัยใหม่ ผู้วิจัยจึงประยุกต์แนวคิดสำคัญ 2 แนวคิดมาเป็นแนวทางในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดการศึกษาวิเคราะห์ตำนานเทพปรณัมของโจเซฟ แคมป์เบลล์ (Joseph Campbell) และแนวคิดการศึกษากระบวนการทางพิธีกรรมของวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ (Victor Turner) แนวคิดดังกล่าวสรุปได้ดังต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องการเดินทางของวีรบุรุษในเทพปรณัม

ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับตำนานเทพนาจาคือ การที่ตำนานเทพนาจามีลักษณะเป็นเรื่องเล่าทำนองเทพปรณัมและมีเรื่องราวที่เข้าลักษณะหรือมีแบบเรื่องเป็น “การผจญภัยของวีรบุรุษ” ซึ่งในการศึกษาด้านเทพปรณัมแนวคิดของโจเซฟ แคมป์เบลล์ เรื่อง *การเดินทางของวีรบุรุษในเทพปรณัม* เป็นแนวคิดที่เผยแพร่และยอมรับกันในวงกว้าง กึ่งแก้ว อรรถาการ (ม.ป.ป.) อธิบายแนวคิดเรื่องวีรบุรุษของแคมป์เบลล์ไว้ในปริทัศน์หนังสือยุควีรบุรุษ วีรบุรุษพันหน้า วรรณกรรมดาโงเมียน โครงการเอกสารเชิงคติชนวิทยา เอกสารฉบับที่ 6 ว่า โจเซฟ แคมป์เบลล์เป็นนักเทพปรณัมศึกษาคนสำคัญที่ศึกษาเทพปรณัมในหลายวัฒนธรรม จึงทำให้ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจที่เสนอว่า ตำนานเทพปรณัมสัมพันธ์กับการเปลี่ยนภาวะ หรือการก้าวผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ (the rites of passage) ในหนังสือที่ชื่อ *The Hero with a Thousand Faces* แคมป์เบลล์เสนอว่า “ความฝันที่ดี เทพปรณัมที่ดี เป็นการแสดงออกของจิตไร้สำนึก พฤติกรรมของตัวเอกวีรบุรุษในเทพปรณัมจึงมิใช่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หากแต่เป็นพฤติกรรมทางจิต” (Campbell, 1968:18) ทั้งนี้การเดินทางผจญภัยของวีรบุรุษในตำนานและเทพปรณัมทั้งหลายจะมีโครงสร้างลำดับขั้นในการเดินทางของวีรบุรุษซึ่งแบ่งได้ 3 ส่วน เพื่อจำลองการก้าวผ่านความสับสนและยากลำบากในชีวิต ดังนี้

การพลัดพราก Separation	การสถาปนา Initiation	การกลับคืน Return
<ul style="list-style-type: none"> - การเรียกร้องให้ออกผจญภัย Call To Adventure - การปฏิเสธการเรียกร้องนั้น Refusal Of The Call - ความช่วยเหลือจากอำนาจเหนือธรรมชาติการได้พบผู้ช่วยเหลือหรือคำแนะนำจากนักปราชญ์หรือของวิเศษ Meeting With The Mentor - การก้าวเข้าสู่โลกแห่งอันตราย Crossing The First Threshold 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าสู่เส้นทางทดสอบ The Road of Trials - การได้พบพี่สาวหรือน้องสาวที่ช่วย Meeting with the Goddess - พบหญิงที่ชวนใจ Woman as the Temptress - การชดใช้ให้บิดา Atonement with the Father - ได้รับยกย่องยอมรับ Apotheosis - ได้น้ำอมฤตหรือของวิเศษ The Ultimate Boon 	<ul style="list-style-type: none"> - ปฏิเสธการหวนกลับ Refusal of the Return - การหลบหนีด้วยวิธีพิเศษ Magic Flight - การได้รับการช่วยเหลือ Rescue from Without - การก้าวข้ามกลับไปสู่โลกสามัญ Crossing of the Return Threshold - ยิ่งใหญ่ในสองโลก Master of the Two Worlds - กลับสู่ความสุข Freedom to Live

แคมป์เบลล์อธิบายว่า การพลัดพราก (Separation) หมายถึงภาวะการณที่มนุษย์จะก้าวข้ามเข้าไปสู่สภาวะใหม่ จะมีพิธีหรือวิธีการเตรียมความพร้อมให้พวกเขาพร้อมที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ได้ เมื่อเขาพร้อมแล้วก็เข้าสู่ภาวะเปลี่ยนผ่าน ซึ่งสภาวะนี้มนุษย์จะมีความกังวล สับสนอย่างยิ่งแต่เมื่อเขาก้าวไปสู่สภาวะใหม่ สิ่งนั้นเปรียบได้กับช่วงการสถาปนา (Initiation) ตัวตนหรือภาวะใหม่ที่เขาเพิ่งได้รับ ส่วนการหวนคืน (Return) นั้นสามารถเปรียบได้กับภาวะที่มนุษย์สมบูรณ์พร้อมในสภาวะใหม่ ความสับสนกังวลและหวาดกลัวต่างๆ หมดสิ้น จิตใจของเขากลับคืนสู่ภาวะปกติได้ดังเดิม การเทียบสภาวะจิตของมนุษย์ดังกล่าวกับเรื่องราวการผจญภัยของวีรบุรุษเป็นการแปรนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดความเข้าใจสภาวะจิตและบรรเทาความเครียด แคมป์เบลล์ย้ำความคิดดังกล่าวนี้อีกครั้งในหนังสือ *The Power of Myth* (พลาณภาพแห่งเทพปรกรณัม) ว่า เทพปรกรณัมคือ “อุปลักษณ์ของศกยภาพทางจิตวิญญาณในตัวมนุษย์ เป็นพลังเดียวกับสิ่งที่ทำให้ชีวิตของเรามีการขับเคลื่อน ทำให้ชีวิตในโลกมีการขับเคลื่อน สิ่งนี้หมายถึง เทพปรกรณัมมีสองระบบที่แตกต่างกัน เทพปรกรณัมระบบหนึ่งเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับสัจจตญาณของมนุษย์เองและเชื่อมโยงมนุษย์กับโลกแห่งธรรมชาติที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในโลกธรรมชาตินั้น สำหรับเทพปรกรณัมอีกระบบหนึ่งเป็นเรื่องเชิงสังคมวิทยา ซึ่งเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์จึงมิใช่มนุษย์ในโลกธรรมชาติแต่เพียงลำพัง หากแต่เป็นสมาชิกของสังคมใดสังคมหนึ่งด้วย” (แคมป์เบลล์, 2551: 47-49) ดังนั้นแนวคิดเรื่องการเดินทางของวีรบุรุษในเทพปรกรณัมจึงเป็นระบบสัญลักษณ์ เพื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ในเทพปรกรณัมนั้นเสมือนการเผชิญหน้ากับความยากลำบากในชีวิต ซึ่งการศึกษาเทพปรกรณัมจึงช่วยทำให้เข้าใจภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษสร้างสรรค์ไว้ อธิบายสภาวะจิตได้อย่างน่าสนใจ

แนวคิดเรื่องกระบวนการทางพิธีกรรม (The Ritual Process)

วิทยานิพนธ์ของพิเชฐ สายพันธ์ (2539: 15-20) เรื่อง “นาคาคติ” อีสานลุ่มน้ำโขง ชีวิตทางวัฒนธรรม จากพิธีกรรมร่วมสมัย อธิบายแนวคิดเรื่องกระบวนการทางพิธีกรรมของวิคเตอร์ เทอร์เนอร์ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ เทอร์เนอร์พัฒนาแนวคิดการศึกษากระบวนการทางพิธีกรรมขึ้นจากการศึกษาพิธีกรรมในแต่ละวัฒนธรรมร่วมกับการพิจารณาบริบทสังคมในวัฒนธรรมนั้นๆ เทอร์เนอร์ศึกษาพิธีกรรมจากฐานคิดที่ว่า สังคมมีลักษณะเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องกัน ขณะเดียวกันก็ได้ตอบซึ่งกันและกันระหว่างสภาวะในสังคม สองสภาวะคือ สภาวะโครงสร้างกับสภาวะไร้โครงสร้าง ซึ่งเทอร์เนอร์เรียกว่า Structure กับ Communitas สภาวะทั้งสองมีความเกี่ยวข้องสืบเนื่องกันตลอดเวลา ผู้คนในสังคมจะได้รับการปลดปล่อยจากสภาวะแห่งโครงสร้างไปสู่สภาวะไร้โครงสร้าง เมื่อเขาได้รับความพึงพอใจอย่างเพียงพอในสภาวะไร้โครงสร้างแล้วเขาจะก้าวกลับคืนสู่สภาวะแห่งโครงสร้างอีกครั้ง ดังนั้นสภาวะทั้งสองจึงดำรงอยู่ด้วยกัน ไม่สามารถแยกออกเป็นเอกเทศจากกันได้

ความแตกต่างระหว่างสภาวะทั้งสองสามารถเห็นได้จากสัญลักษณ์ที่แสดงออกในกระบวนการต่างๆ ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในพิธีกรรมซึ่งเทอร์เนอร์มุ่งศึกษาเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามแนวคิดโครงสร้าง ของพิธีกรรมดังกล่าวนี้ เทอร์เนอร์พัฒนามาจากแนวคิดเรื่องพิธีกรรมการเปลี่ยนภาวะ (the rite of passage) ของนักคิดอีกคนหนึ่งคือ แวน เกนเนป (Arnold van Gennep) ซึ่งเกนเนปเสนอว่า พิธีกรรมคือการเปลี่ยนผ่าน สามารถแยกโครงสร้างตามกระบวนการของพิธีกรรมได้ 3 ชั้น คือ ชั้นการแยก (separation) ชั้นชายขอบ (margin/liminal) และชั้นคืนกลับสู่ภาวะปกติ (aggregation)

ข้อค้นพบของเทอร์เนอร์ที่เสนอว่า ในพิธีกรรมมีการแสดงความหมายเชิงสัญลักษณ์และพิธีกรรม เป็นการแสดงการเปลี่ยนผ่าน (transition) ซึ่งการเปลี่ยนผ่าน หมายถึง สถานะของภาวะหนึ่งที่กำลังจะก้าวไปสู่อีกภาวะหนึ่ง ในพิธีกรรมหนึ่งๆ ได้แสดงให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นระหว่างภาวะโครงสร้าง (structure) กับภาวะไร้โครงสร้าง (communitas) ของสังคม เทอร์เนอร์เรียกสภาวะระหว่างการเปลี่ยนผ่านนี้ว่า ‘liminal’ หรือ ช่วงชายขอบเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งสำหรับเทอร์เนอร์ในขณะเวลาของการเปลี่ยนผ่านเป็นช่วงชายขอบของภาวะโครงสร้างเพื่อก้าวเข้าสู่ภาวะไร้โครงสร้าง การแสดงออกในพิธีกรรมของคนทรงหรือหมอผี จึงเป็นการแสดงออกให้เห็นคุณสมบัติของภาวะไร้โครงสร้าง

เทอร์เนอร์นำแนวคิดเรื่องชายขอบมาจัดประเภทพิธีกรรม จึงทำให้สามารถแบ่งช่วงชายขอบออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ช่วงชายขอบที่แสดงคุณสมบัติของการเปลี่ยนผ่าน มักเป็นพิธีกรรมแห่งวิกฤตชีวิต เช่น การเกิด การตาย หรือพิธีกรรมที่นำเข้าสู่หน่วยทางสังคมใหม่ เช่น การแต่งงาน และ (2) ช่วงชายขอบที่แสดงคุณสมบัติของพิธีการคืนกลับ ผู้เข้าร่วมในพิธีจะแสดงออกต่างไปจากสถานภาพปกติของตน ส่วนใหญ่จะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรของฤดูกาลหรือพิธีกรรมของสังคม เช่น พิธีขอฝน ทั้งนี้เทอร์เนอร์เชื่อว่าสัญลักษณ์ในพิธีกรรมมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับช่วงชายขอบ เนื่องจากคุณสมบัติของช่วงชายขอบคือลักษณะที่กำกวม เพราะช่วงเวลาดังกล่าว คือ การอยู่ในภาวะเลื่อนผ่าน เป็นตำแหน่งที่อยู่ระหว่าง (betwixt and between position) คุณสมบัติดังกล่าวนี้จะแสดงออกผ่านด้วยระบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่มากมายในพิธีกรรม

เทอร์เนอร์จำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

(1) สัญลักษณ์ที่เป็นการสื่อสารที่จะเกี่ยวเนื่องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อมโยงตนเองเข้ากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยการใช้วัตถุสัญลักษณ์ (symbol) เช่น รูปปั้น รูปสลัก เครื่องดนตรี อาจใช้ตำนานหรือความเชื่อในวัฒนธรรมได้ด้วย เช่น การรำรำหรือการสอนเกี่ยวกับระบบจักรวาล

(2) สัญลักษณ์ที่เป็นการส่งเสริมการเล่นหรือการกระทำที่ผิดจากปกติ คือการอนุญาตให้แสดงพฤติกรรมที่ผิดไปจากปกติ พฤติกรรมที่ไม่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตตามภาวะปกติ การกระทำที่ผิดจากปกตินี้มีนัยยะหรือวัตถุประสงค์บางประการเนื่องในพิธีกรรม

(3) สัญลักษณ์ที่เป็นการส่งเสริมให้เกิด communitas เพื่อสนองตอบความต้องการบางประการของสมาชิกในกลุ่มดึงดูดให้เขาเข้าร่วมพิธีกรรม ร่วมกันแสดงออกพฤติกรรมที่จะทำให้เกิดสำนึกร่วมถึงความ เป็นกลุ่มเป็นพวก นอกจากนี้ในช่วงเวลาของพิธีกรรมจะมีการแสดงออกให้เห็นการควบคุมพลังพิเศษ บางอย่าง เช่น เวทมนตร์ (magic) จากเทพ บรรพบุรุษหรือปีศาจ ซึ่งการเชื่อมโยงพลังหรืออำนาจพิเศษดังกล่าวนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งในพิธีกรรม

หลังจากที่เทอร์เนอร์ศึกษาพิธีกรรมจำนวนมาก เขาให้นิยามพิธีกรรมว่า “พิธีกรรมคือการแสดงเชิงพิธีกรรม” พิธีกรรมคือฉากหนึ่งๆ ของเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงท่าทาง คำพูดและ วัตถุที่ถูกนำมาใช้ประกอบขึ้นในพื้นที่เฉพาะ และแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสิ่งที่มีอยู่จริงที่ผิดธรรมดาหรือ ถูกบังคับให้เป็นไปตามความสนใจและความมุ่งหมายของผู้แสดงพิธีไม่ได้เกิดจากการทำงานของ เทคโนโลยีและสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความเชื่อในเรื่องของอำนาจและการกระทำที่ลึกลับหรือมีความหมาย แฝงเร้น และพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทอร์เนอร์เสนอว่าการแสดง ทางพิธีกรรมต่างๆ จะมีลักษณะแห่งการต่อต้านโครงสร้าง ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีชีวิตอยู่ในโครงสร้าง ขอบบังคับทางสังคมเป็นวิธียุติควบคุมให้มนุษย์อยู่ในระเบียบ แต่มนุษย์มีความต้องการภายในใจที่อาจตรงข้าม กับโครงสร้างในภาวะปกติ มนุษย์จึงก้าวไปสู่กลุ่ม (communitas) เพื่อประกอบพิธีในแบบที่เขาพึงพอใจแล้วจึง ก้าวกลับมาสู่โลกของโครงสร้างปกติเมื่อเสร็จพิธี

พิธีกรรมในสังคมสมัยใหม่มีความซับซ้อนกว่าพิธีกรรมในสังคมดั้งเดิม พิธีกรรมบางพิธีในสังคม สมัยใหม่แสดงถึงความวิตกกังวลในชีวิต ดังนั้นพิธีกรรมอาจเป็นเรื่องนอกเหนือจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศาสนา อย่างไรก็ตามพิธีกรรมบางพิธีก็ไม่อาจปฏิเสธได้ทั้งหมดว่าพิธีกรรมไม่เกี่ยวข้องกับระบบทางศาสนา เทอร์เนอร์เสนอว่า ในการศึกษาการแสดงและการเข้าร่วมของผู้คนในพิธีกรรมในสังคมสมัยใหม่นั้นควร พิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้

(1) ความเป็นมาของการแสดงเชิงพิธีกรรมนั้นๆ เป็นกระบวนการ ควรศึกษาประวัติความเป็นมา ของกลุ่มชน ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมซึ่งเป็นบริบทของพิธีกรรมนั้นๆ ตลอดจนศึกษาความคิดทาง ศาสนาเพื่อทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงประกอบพิธีกรรม

(2) ลักษณะสำคัญของการแสดงเชิงพิธีกรรมในสังคมสมัยใหม่คือ ต้องตอบสนองความต้องการบาง ประการของผู้คนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาหรือนอกขอบเขตของศาสนา การแสดงเชิงพิธีกรรม หนึ่งๆ ต้องทำหน้าที่รองรับชุดความคิดใดความคิดหนึ่งของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ พิธีกรรมที่จะดำรง

อยู่ได้อย่างมั่นคงโดยเฉพาะในสังคมเมือง มักเป็นพิธีกรรมที่สามารถลดความวิตกกังวลเป็นที่พึ่งหรือที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นพิธีกรรมเพื่อความสบายใจและสร้างความมั่นคงในจิตใจให้คนในสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน

(3) การตีความสัญลักษณ์ในพิธีกรรมสามารถพิจารณาได้ทั้งสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ ควรพิจารณาทั้งวัตถุสัญลักษณ์ กิจกรรมต่างๆ ในพิธีคำพูด การแสดงออกกิริยาท่าทาง เหตุการณ์ ในขณะที่แสดงเชิงพิธีกรรม ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ เวลา สถานที่ ตลอดจนสิ่งที่เป็นนามธรรมรอบพิธี เช่น เสียงดนตรี บรรยากาศ อารมณ์ความรู้สึกในพิธีกรรม

กล่าวโดยสรุปเทอร์เนอร์มองว่าพิธีกรรมเป็นการแสดง มีหน้าที่ และตอบสนองความต้องการเบื้องต้นของผู้คนได้ โดยแสดงออกในขณะร่วมกลุ่ม *communitas* ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปในแต่ละพิธีกรรม และในแต่ละพิธีกรรมมีระบบสัญลักษณ์เป็นหน่วยความหมายที่เล็กที่สุดในกระบวนการสื่อสาร ระบบสัญลักษณ์นี้อาจมีลักษณะที่หลากหลาย พิธีกรรมสมัยใหม่จึงมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความแตกต่างหลากหลายในระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่แสดงคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละพิธีกรรมได้ ในที่สุด ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดในการศึกษาพิธีกรรมใหม่ๆ เช่น การพิจารณาว่าพิธีกรรมคือกระบวนการสื่อสาร เพราะพิธีกรรมเป็นการแสดงแสดงที่มนุษย์เป็นผู้กำหนด การแสดงเชิงพิธีกรรมในสังคมหนึ่งๆ จึงอาจเกิดขึ้นในรูปแบบที่หลากหลายได้เพราะมนุษย์มีความแตกต่างหลากหลาย

จากการสรุปแนวคิดทั้งสองข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าทั้งโจเซฟ แคมป์เบลล์และวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ต่างเชื่อมโยงการศึกษาตำนานและพิธีกรรมของพวกเขาเข้ากับแนวคิดการเปลี่ยนภาวะ ทำให้เห็นว่าทั้งตำนานเทพปกรณัมและพิธีกรรมสามารถนำมาศึกษาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนหนึ่งๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรณีศึกษาศาลเจ้าหน้าจาช่าให้ข้อ ผู้วิจัยสังเกตว่า ศาลเจ้าแห่งนี้สร้างแรงจูงใจจนได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างสรรค์ระบบสัญลักษณ์เกี่ยวกับตำนานเทพนาจ่าออกมาใหม่ในหลากหลายรูปแบบได้สถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้เทพนาจ่า ทำให้เทพนาจ่ากลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของกลุ่มคนที่เลื่อมใสศรัทธาได้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยได้รวบรวมตำนานเทพนาจามา 4 ส่วนวน ซึ่งเป็นตำนานที่เผยแพร่ในวารสารของมูลนิธิธรรมศาสตร์มีณิรัตน์และในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตำนานเทพนาจ่าที่แพร่หลายทั้ง 4 ส่วนวนนี้มีเนื้อหาที่เหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

ส่วนวนที่ 1 เผยแพร่ในวารสารศรัทธา ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม 2551) หน้า 17-18 จัดทำโดยมูลนิธิธรรมศาสตร์มีณิรัตน์ กิตติ พุทธรณเป็นบรรณาธิการ ในบทความเรื่อง “ประวัติองค์เทพหน้าจาช่าให้จ้อ” เล่าว่า ตำนานนี้เล่าขานกันมาแต่ครั้งโบราณ เช่น สมัยปลายราชวงศ์เซียงตันราชวงศ์จิว สมัยนั้นจิวบั้นอ้วงเป็นฮ่องเต้ ยุคนั้นผู้ที่นับถือว่าเป็นอัจฉริยะบุคคลมี “เกียงจ้อเง่” หรือเกียงไท่กั๋ง และหน้าจาช่าให้จ้อ ตำนานเล่าว่า องค์เทพเจ้าหน้าจาช่าให้จ้อเป็นบุตรคนที่ 3 ของแม่ทัพหลี่เจิ้ง กับนางอิง มีบุตรคนโตชื่อ “กิมจา” และคนรองชื่อ “บักจา” ในตอนที่มารดาตั้งครุภักหน้าจ่าเป็นเวลา 3 ปี 6 เดือนจึงคลอด หลังจากคลอดแล้วหน้าจ่าไม่ได้เป็นเด็กทารกตั้งเช่นเด็กทั่วไป แต่กลับเป็นก้อนเนื้อทรงกลมห่อหุ้มไว้ด้วยเนื้อเยื่อ และรกพันจนเต็ม แม่ทัพหลี่เจิ้งและนางอิงผู้เป็นบิดามารดาตกใจและประหลาดใจอย่างยิ่ง ด้วยความประหลาดดังกล่าว หลี่เจิ้งผู้เป็น

บิดาจึงใช้กระบี่ฟันก่อนเนื้อ ปรากฏว่าภายในก้อนเนื้อนั้นเป็นเด็กทารกเพศชายในมือขวาทือห้วงทองคำและรอบตัวพันด้วยผ้าแพรสีแดงยังความปีติยินดีให้กับครอบครัว ขุนนางใหญ่น้อยได้มาแสดงความยินดีกับแม่ทัพหลี่เจ๋ง ในขณะที่มีนักพรตท่านหนึ่งมีนามว่า "ไท่ก๊อจิงยั้ง" ซึ่งบำเพ็ญศัลยกรรมอายุ ๗๐ ปี เขาเคี้ยวขี้ฟันจนขาวงวงงวอตัวกวมงวมตั้งหรือปัจจุบันเรียกว่า "ไท่ก๊อจิงยั้ง" มาร่วมแสดงความยินดีด้วย และเมื่อได้เห็นบุคลิกลักษณะของเด็กน้อยก็เกิดความชื่นชม พร้อมกับได้ชี้แจงให้แม่ทัพหลี่เจ๋งและนางอิงทราบวาทรงทองคำและผ้าแดงที่ติดตัวมานั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เด็กคนนี้เป็นผู้มีบุญบารมีสูง เขาจึงรับไว้เป็นศิษย์เพื่อถ่ายทอดวิชาให้เก่งกล้ายิ่งขึ้นและตั้งชื่อให้ว่า "หน่าจา"

เมื่อหน่าจายอายุ 7 ขวบ ได้ขออนุญาตมารดาออกเที่ยวเล่นจนถึงแม่น้ำกิววง พบองค์ชายสาม เฝ้าเปี้ยบุตรชายเจ้าสมุทรและมีปัญหาขัดแย้งกันจนถึงขั้นต่อสู้รุนแรง ในที่สุดองค์ชายสามเสียชีวิต เจ้าสมุทรเดินทางมาแก้แค้นที่จวนแม่ทัพหลี่เจ๋งผู้เป็นบิดา หน่าจายจึงกล่าวว่า "ใครทำคนนั้นก็รับผิดชอบ มีบึงอาจเดือดร้อนถึงพ่อแม่" เรื่องจึงคลี่คลาย ต่อมาหน่าจายเดินทางไปทางทิศตะวันออกถึงประตูใหญ่ของกำแพงตั้งทั้งกวาง ได้พบคันธนูและลูกศรซึ่งเป็นอาวุธโบราณของจักรพรรดิฮั่นอ้วงที่ตกทอดไว้เป็นของวิเศษล้ำค่าจุนด้านทั้งกวาง เรียกกันว่าคันธนูดินฟ้ากับลูกศรสะท้านฟ้า หน่าจายยกคันธนูนั้นขึ้นมายิงไกลออกไปยังถ้ากระดุกขาวแห่งเขาหวัะโหลก ธนูไปต้องลูกศิษย์ของผู้ทรงศีลชื่อเจี้ยเก้เหนี่ยเหนี่ยตาย เมื่อเจี้ยเก้เหนี่ยเหนี่ยทราบเรื่องจึงเดินทางไปชำระความกับแม่ทัพหลี่เจ๋งผู้เป็นบิดา เมื่อหน่าจายและแม่ทัพหลี่เจ๋งผู้เป็นบิดาพบเจี้ยเก้เหนี่ยเหนี่ยเกิดต่อสู้กัน หน่าจายใช้ของวิเศษทั้งห้วงทองคำและผ้าแพรก็ยังไม่สามารถต่อต้านอาวุธของเจี้ยเก้เหนี่ยเหนี่ยได้ จึงรุดไปหาอาจารย์ไท่ก๊อจิงเพื่อขอความช่วยเหลือ ด้านเจ้าสมุทรที่ยังโกรธแค้นหน่าจายจึงมาจับตัวบิดาไป หน่าจายขอเป็นผู้รับผิดชอบทุกอย่างด้วยการชดใช้ด้วยชีวิต หน่าจายประกาศว่าตนคือเทวดาบนสวรรค์ชื่อ "เล่งจูจื่อ" เจ็กเซียนฮ่องเต้มีบัญชาให้ลงมาเกิดในโลกมนุษย์วันนี้จะยอมฝ่าท้อง ควักไส้ถอดกระดูกใช้คืนพ่อแม่ จะไม่ขอโยนบาปใดใดให้แก่พ่อแม่ หลังจากจบชีวิต แม่ของหน่าจายนำศพไปฝังที่ภูเขาซู่ผิงซัน สร้างตำหนักและศาลเจ้าไว้ และองค์หน่าจายได้แสดงความศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ จนประชาชนนับหมื่นเชื่อถือศรัทธา ต่อมาเทพอาจารย์ไท่ก๊อจิงชุบชีวิตเทพหน่าจายจากดอกบัว จึงทำให้มีลักษณะหน้าขาวปากแดง ดวงตาแวววาว ลำตัวสูง 6 ฟุต และมอบล่อไฟล่อลมให้เป็นพาหนะ องค์หน่าจายศึกษาธรรมจนได้เป็นเทพ เจ็กเซียนทรงแต่งตั้งให้เป็นขุนพลแห่งสวรรค์ มีหน้าที่ปราบปรามภูตผีปีศาจ จนหลายปีศาจพากันเกรงกลัวไม่ออกมาทำร้ายผู้คนอีกต่อไป เกียรติยศแห่งองค์เทพหน่าจายจึงขจรไปในสามภพ ประชาชนพากันขอพรให้องค์เทพคุ้มครองตนและโลกให้สงบสุข

สำนวนที่ 2 เผยแพร่ในเว็บไซต์ www.najamaeklong.net มีข้อความว่า เรื่องของเทพหน่าจายถูกกล่าวถึงครั้งแรกในหนังสือ "ตำนานเทพสามศาสนา ฉบับสมบูรณ์" ของจีน ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยราชวงศ์หยวน (ราชวงศ์มองโกล ค.ศ.1279-1368) และถูกเสริมแต่งเรื่อยมา โดยทั่วไปจะมีเนื้อหาดังนี้

หน่าจายเป็นบุตรชายคนที่ 3 ของหลี่จิ้ง แม่ทัพใหญ่รักษาด่านเจิ้งถิง หน่าจามีพี่ชาย 2 คน ภรรยาของแม่ทัพหลี่จิ้งตั้งครรภ์เป็นเวลานานถึง 3 ปี 6 เดือน ค่อยคลอดหน่าจายออกมา ตอนที่หน่าจายเกิด ผู้วิเศษไท่ก๊อจิงได้มาเยือนคฤหาสน์แม่ทัพหลี่จิ้งเพื่ออวยพรในการเกิดของหน่าจายและขอรับหน่าจายเป็นศิษย์ พร้อมกับมอบของวิเศษให้ 2

อย่างคือ กงจักรจันทร และแพรคลุ่มฟ้า (ส่วนใหญ่เวลาวาดภาพ มักวาดแพรคลุ่มฟ้าสีแดง แต่จิตรกรบางท่าน วาดแพรคลุ่มฟ้าเป็นสีเขียว)

ในปีที่นางอายุ 7 ขวบ วันหนึ่งนางาได้ไปเล่นน้ำที่ทะเลตะวันออก แล้วใช้กงจักรจันทรตีน้ำเล่น (บางตำราบอกว่าใช้แพรคลุ่มฟ้าตีน้ำเล่น) ด้วยอำนาจของกงจักรจันทร ส่งผลให้เกิดแผ่นดินไหวที่วังบาดาลของพญามังกร พญามังกรจึงส่งทหารมาตรวจดูว่าเกิดอะไรขึ้น ทหารวังบาดาลพุดจาไม่ถูกหู ทำให้นางาโกรธ เกิดการสู้กันนางาได้ฆ่าทหารวังบาดาลตายพญามังกรจึงสั่งให้บุตรชายคนที่ 3 ของตน ยกทัพบุกมาสู้กับนางาแต่ถูกนางาตีแตกพ่าย องค์ชาย 3 ของพญามังกรถูกนางาสังหาร พญามังกรโกรธมากขึ้น ไปฟ้องเจ๊กเซียนฮ่องเต้ และจับพ่อแม่ของนางามาลงโทษฐานอบรมลูกไม่ดี นางาจึงขึ้นไปยังประตูสวรรค์ บอกว่าความผิดของตนไม่เกี่ยวกับพ่อแม่ ตนขอชดใช้ความผิดโดยแล่เนื้อตนคืนให้กับแม่ ตัดกระดูกคืนให้พ่อ

บางตำนานกล่าวว่า พญามังกรโกรธที่บุตรชายถูกนางาสังหาร จึงบันดาลให้น้ำท่วมเมืองของนางา เพื่อบีบให้แม่ทัพหลี้จิ้งและภรรยาส่งตัวนางาออกมารับโทษ นางาคิดเล็งงานพญามังกรกลับ แต่ถูกบีบิตาห้ามไว้ ทั้งบีบิตายังรีบของวิเศษทั้งสองไป นางาจึงได้แต่ยึดดอกออกกรับโทษ และเชือดคอตัวเองตายต่อหน้าพญามังกร ในบางตำนานกล่าวว่าพญามังกรเป็นฝ่ายมาระรานมนุษย์ก่อนโดยบันดาลให้เกิดน้ำท่วม และส่งทหารวังบาดาลมาไล่สังหารมนุษย์ นางาจึงไปสู้กับทหารวังบาดาลและสังหารโอรสของพญามังกรตาย พญามังกรโกรธจึงไปฟ้องเจ๊กเซียน ซึ่งระหว่างทางไปก็โดนนางาดักเล็งงานปางตาย แต่ก็ไปฟ้องสำเร็จ ทำให้นางาต้องฆ่าตัวตายได้โทษ

หลังจากนางาตายไปแล้ว ผู้วิเศษที่ชื่อไต้ให้แม่ของนางาสร้างรูปปั้นนางาขึ้น เพื่อที่ท่านผู้วิเศษจะได้ทำพิธีชุบชีวิตให้ แต่พ่อนางาไม่ชอบใจลูกชายที่ช่างก่อเรื่องไปเห็นชาวบ้านกราบไหว้บูชารูปปั้นของนางา เขาก็โกรธสั่งให้ทำลายรูปปั้นทิ้ง ทำให้นางาไม่มีร่างให้วิญญาณกลับคืน ผู้วิเศษที่ชื่อไต้ดอกบัวช่วยชุบชีวิตของนางาแทน โดยใช้ก้านบัวแทนกระดูก รากบัวแทนเนื้อ ไยบัวแทนเอ็น และใบบัวแทนอวัยวะ จากนั้นได้มอบทวนอัคคีและกงล้อเพลิงให้เป็นอาวุธเพิ่มเติม แล้วนางาก็ไปล้างแค้นถล่มวังพญามังกรจนราบคาบ

บางตำนานก็กล่าวว่านางาคือร่างอวตารของเจ๊กเซียนฮ่องเต้ เจ๊กเซียนฮ่องเต้ทรงให้นางาลงมาจุติลงยังโลกเพื่อปราบมารปีศาจโดยให้นางาเกิดในครรภ์มเหสีของท้าวอัญเจตีย์ หลังจากทีนางากำเนิดออกมาแล้ว ได้ลงเล่นน้ำทะเลตะวันออกลงไปจนถึงวังใต้ฟ้าและไปเหยียบวังเจตีย์ของพญามังกร พญามังกรได้สั่งให้ทหารจับแต่กลับถูกนางาฆ่าตายหมดรวมทั้งพญามังกรแก้วด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พญามังกรโกรธมากและจะนำความฟ้องเจ๊กเซียน แต่ถูกนางาสกัดไว้และใช้ธนูพระยุไลยิงตาย สื่อจีพญามังกรเผาบีบิตาของพญามังกรโกรธแค้นเป็นอย่างยิ่งจึงได้นำทหารออกจับนางาแต่ก็ถูกนางาใช้กระบองวิเศษของพระบีบิตาฆ่าตายทั้งหมด เมื่อบีบิตาทราบนางาจึงตัดสินใจเชือดเนื้อตัวเองชดใช้ความผิด แล้วคืนกระดูกให้กับพระบีบิตาของตน เมื่อนางาตายแล้วจึงหอบวิญญาณของตนไปพบเซียนซือจุน เซียนซือจุนเห็นว่านางามีความสามารถในการปราบมารปีศาจ จึงได้ชุบชีวิตให้กับนางา โดยใช้ก้านบัวแทนกระดูก รากบัวแทนเนื้อ ไยบัวแทนเอ็น และใบบัวแทนอวัยวะขึ้นมาใหม่ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จะเห็นว่ารูปลักษณะของนางาเหยียบล้อไฟมือถือหอกอัคคีเหาะเหินได้ เหล่ามารปีศาจต่างก็สยบต่อนางาทั้งสิ้น ต่อมาภายหลังเจ๊กเซียนทรงแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพแห่งสวรรค์ เพื่อปกป้องประตูสวรรค์ตลอดไป

สำนวนที่ 3 เผยแพร่ในตำนานวัดและเทพเจ้าจีน หน้า 83-84 เรียบเรียงโดยต้าฟู่ กล่าวว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับ เนอจา (Ne Zha) ได้รับการบันทึกไว้ในบทหนึ่งของตำนานเทพเจ้า พ่อของเนอจา คือ ลีเจิง (Li Zeng) กับภรรยา มีลูกด้วยกัน 3 คน คือ จินจา มูจา และเนอจา หลายปีก่อนเนอจาเกิด แม่ของเขาฝันว่าได้พบนักบวชลัทธิเต๋าเข้ามาในห้องนอนและบอกเธอว่า เธอจะให้กำเนิดบุตรชายของสัตว์เหมือนม้ามีเขา เตี้ยวกลางศีรษะ เธอตื่นตกใจด้วยความตระหนกกลัว และแล้วเธอก็ให้กำเนิดเนอจา เมื่อองค์ชาย 3 (เนอจา) อายุได้ 7 ปี เขามีความสูงถึง 2 เมตร อยู่มาวันหนึ่งเขาได้ฆ่าลูกชายองค์ที่ 3 ของกษัตริย์มังกรในทะเลตะวันออกอย่างไม่ตั้งใจจนทำให้พ่อแม่ของเขาต้องเข้ามารับผิดชอบ ดังนั้นเพื่อช่วยพ่อแม่ เนอจาจึงยอมจำนนต่อพญามังกรยอมให้เลาะเนื้อออกจากกระดูก เขาจึงตาย วิญญาณของเนอจาได้ไปอยู่กับครูที่สอนศิลปะการรบให้เขาและชุบชีวิตเขาขึ้นมาใหม่จากลำต้นบัวเผื่อนและกลีบดอกบัวและมอบดอกไม้เป็นอาวุธพร้อมกับวงล้อไฟ เพื่อใช้ในเวลาเดินทางให้รวดเร็ว แม่ของเนอจาได้สร้างวัดเพื่อยกย่องเขาไว้บนภูเขาตามตำนาน และเมื่อผู้นับถือได้สวดมนต์ของพรจากเขาได้สำเร็จก็ทำให้วัดนี้กลายเป็นที่มีผู้นับถือสักการะกันอย่างมากมาย

สำนวนที่ 4 เรียบเรียงโดยจิตรา ก่อนันทเกียรติ (2544: 81-83) และเผยแพร่ในทำเนียบเจ้าแม่และผู้วิเศษของจีนว่า ชื่อเรียกเทพนาจา อาจจะมีทั้งนาจา หรือหล่าจา หรือลาจา ประวัติของนาจา แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ต้นเรื่องเริ่มที่นาจาเป็นราชรถเทียมม้าของเง็กเซียนฮ่องเต้ นามว่า “แก่เหย้าไต้ล้อเซียน” เมื่อเป็นเทวดามีความสูงถึง 20 เมตร มี 3 เศียร เศียรหนึ่งสวมมงกุฎทองคำ มี 9 เนตร 8 กร มีควันกระจายออกจากโอษฐ์ตลอดเวลา มีศิวารองบาทเสมอ ทรงคทาวิเศษและยามส่งเสียงคำรามก้องก็สะเทือนเลื่อนลั่นในอากาศ เป็นเสียงพายุฟ้าร้องเขย่าทั้งจักรวาล จึงเป็นเทพที่ทรงฤทธิ์เดชมาก เมื่อเง็กเซียนฮ่องเต้มีบัญชาให้จุติลงไปในโลกเพื่อปราบปีศาจ จึงได้เกิดเป็นนาจา โอรสองค์ที่ 3 ของลีเจิง (เทพผู้เกิดพระสฤป) เล่าว่าพระมารดาอุ้มท้องนาจานานถึง 3 ปี 6 เดือน เมื่อเกิดมาก็มีฤทธิ์มาก จนอายุ 7 ขวบนาจาไปเที่ยวมหาสมุทรตะวันออกแล้วเกิดทะเลาะอาละวาดทำลายวังมณีของพญามังกรตะวันออก ฆ่าลูกน้องขุนพลมังกรตายจำนวนมาก พญามังกรโกรธจนยกทัพออกไปรบ โอรสพญามังกรถูกนาจาฆ่า พญามังกรจึงขึ้นไปเฝ้าเง็กเซียนฮ่องเต้ บิดาของนาจาต้องรับผิดชอบความผิดของนาจา บางตำนานเล่าว่าบิดาโกรธ บางตำราเล่าว่านาจาสำนึกผิดที่ทำให้บิดาเดือดร้อนจึงขอชดใช้ด้วยชีวิตตนเอง ด้วยการเลาะเนื้อถอดกระดูกให้พญามังกร บางตำนานเล่าว่านาจาขอคืนชีวิตที่พ่อแม่ให้กำเนิดตนมาด้วยการเชือดเนื้อให้แม่ เลาะกระดูกให้พ่อ เมื่อตายวิญญาณล่องลอยไปพบอาจารย์ชื่อไท่กิงจิงยั้ง เป็นผู้มีความสามารถจึงนำวิญญาณนาจาไปสถิตไว้ในดอกบัว ต่อมาดอกบัววิญญาณนาจาได้ทราบกิตติศัพท์ของเจ้าแม่กวนอิมก็ไปหา เจ้าแม่จึงชุบชีวิตนาจาจากดอกบัวและได้ฝึกวิชาจนแก่กล้าและเวลาต่อมาได้กลายเป็นเทพผู้ทรงอิทธิฤทธิ์อีกครั้ง บางเวลามี 3 เศียร 6 กร หรือ 8 กร ในบางเวลา และทำหน้าที่ปราบเหล่าปีศาจ ในเวลาต่อมาเง็กเซียนฮ่องเต้แต่งตั้งให้เป็นขุนพลของเหล่าเทพ มีหน้าที่รักษาประตูสวรรค์

จะเห็นได้ว่าตำนานเทพนาจาทั้ง 4 สำนวนที่ผู้วิจัยยกมาศึกษานี้มีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่าง เปรียบเทียบเหตุการณ์หลักของตำนานเทพนาจาให้ชัดเจน ดังตารางต่อไปนี้

เหตุการณ์	สำนวนที่ 1	สำนวนที่ 2	สำนวนที่ 3	สำนวนที่ 4
ชื่อเรียก	หน้าจาช่าไต้จื้อ	นาจา	เนอจา	นาจา
เรื่องการกำเนิด	บุตรคนที่ 3 ของแม่ทัพหลี่เจิ้ง กับนางฮิงมารดาตั้งครรภ์หน้าจาเป็นเวลา 3 ปี 6 เดือน หน้าจาลอดออกมาเป็นก้อนเนื้อทรงกลมห่อหุ้มไว้ด้วยเนื้อเยื่อและรก พันจนเต็ม ภายในเป็นเด็กทารกเพศชายในมือขวาถือหวงทอง คำและรอบตัวพันด้วยผ้าแพรสีแดง	นาจาเป็นบุตรชายคนที่ 3 ของหลี่จิ้ง แม่ทัพใหญ่รักษาตำแหน่งถึงนาจามีพี่ชาย 2 คน ภรรยาของแม่ทัพหลี่จิ้ง ตั้งครรภ์ เป็นเวลานานถึง 3 ปี 6 เดือน นาคาคือร่างอวตารของเง็กเซียนฮ่องเต้	พ่อของเนอจา คือ ลีเจิ้ง (Li Zeng) กับภรรยา มีลูกด้วยกัน 3 คน คือ จินจา มูจา และเนอจา หลายปีก่อนเนอจาเกิด แม่ของเขาฝันว่าได้พบนักบวชลัทธิเต๋าเข้ามาในห้องและบอกว่า เธอจะให้กำเนิดบุตรชายของสัตว์เหมือนม้ามีเขาเดียวกลางศีรษะ	<u>ช่วงที่ 1</u> เริ่มที่นาจาเป็นราชรถเทียมม้าของเง็กเซียนฮ่องเต้ นามว่า “แก่เหยี่ได้ล้อเซียน” เมื่อเป็นเทวดามีความสูงถึง 20 เมตร มี 3 เศียร เศียรหนึ่งสวมมงกุฎทองคำ มี 9 เนตร 8 กร มีควันกระจายออกจากโอษฐ์ตลอด มีศิลารองบาทเสมอ ทรงคทาวิเศษ เสียงคำรามก้องสะเทือนเลื่อนลั่นในอากาศ เป็นเสียงพายุฟ้าร้อง เขย่าทั้งจักรวาลจึงเป็นเทพที่ทรงฤทธิ์เดชมาก <u>ช่วงที่ 2</u> เง็กเซียนฮ่องเต้มีบัญชาให้จุติลงไปเกิดในโลกเพื่อปราบปีศาจ จึงได้เกิดเป็นนาจา โอรสองค์ที่ 3 ของลีเจิ้ง (เทพผู้เทิดพระสฤป) พระมารดาอุ้มท้องนานถึง 3 ปี 6 เดือน เมื่อเกิดมีฤทธิ์มาก

เหตุการณ์	สำนวนที่ 1	สำนวนที่ 2	สำนวนที่ 3	สำนวนที่ 4
ชื่อเรียก	หน้าจ๋าซาไ้จ้อ	หน้าจ๋า	เนอจ๋า	หน้าจ๋า
พลัง/อิทธิฤทธิ์	หน้าจ๋าเป็นผู้มีบุญบารมี ดังนั้นนักพรตนามว่า "ไ้จ้อจิงยั้ง" จึงขอรับเป็นศิษย์ เมื่ออายุ 7 ขวบต่อกับองค์ชาย 3 เง่าเปี้ย บุตรชายเจ้าสมุทรองค์ชาย 3 เสียชีวิตสามารถยกคันทันธนูและลูกศรซึ่งเป็นอาวุธโบราณของจักรพรรดิฮั่นอ้วงที่ตกทอดไว้เป็นของวิเศษ คำจุ่นด้านทั้งกวงได้สำเร็จ	เมื่ออายุ 7 ขวบ หน้าจ๋าสามารถใช้กงจักรจันทร์ตี่น้ำเล่น ด้วยอำนาจของกงจักรจันทร์ส่งผลให้เกิดแผ่นดินไหวที่วังบาดาลของพญามังกร ต่อสู้กับพญามังกรฆ่าบุตรชายคนที่ 3 ของพญามังกรหน้าจ๋าถูกลงโทษจึงขอชดใช้ความผิดด้วยชีวิต	อายุ 7 ขวบ มีความสูงถึง 2 เมตร อยู่มาวันหนึ่งเขาได้ฆ่าลูกชายองค์ที่ 3 ของกษัตริย์มังกรในทะเล ตะวันออกอย่างไม่ตั้งใจจนทำให้พ่อแม่ของเขาต้องเข้ามารับผิดชอบดังนั้นเพื่อช่วยพ่อแม่ เนอจ๋าจึงยอมจำนนต่อพญามังกรยอมให้เลาะเนื้อออกจากกระดูกจนตาย	อายุ 7 ขวบ หน้าจ๋าไปเที่ยวมหาสมุทร ตะวันออกแล้วเกิดทะเลาะอาละวาดทำลายวังมณีของพญามังกรตะวันออกฆ่าลูกน้องขุนพลมังกรตายจำนวนมาก จึงต้องชดใช้ด้วยชีวิต หน้าจ๋าขอคืนชีวิตที่พ่อแม่ด้วยการเชือดเนื้อให้แม่เลาะกระดูกให้พ่อ

เหตุการณ์	สำนวนที่ 1	สำนวนที่ 2	สำนวนที่ 3	สำนวนที่ 4
ชื่อเรียก	หน้าจาช่าไ้จ้อ	นาจา	เนอจา	นาจา
สภาวะแห่ง ความเป็นเทพ	หน้าจาประกาศว่าตนคือเทวดาบนสวรรค์ชื่อ“เล่งจู้จ้อ”เจ๊กเขียนฮ่องเต้มีบัญชาให้ลงมากเกิดในโลก หลังจากจบชีวิต แม่ของหน้าจานำศพไปฝังที่ภูเขาชู่ผิงซัน สร้างตำหนักและศาลไว้มีความศักดิ์สิทธิ์ต่อมาเทพอาจารย์ให้อีกจึงชุบชีวิตหน้าจาจากดอกบัวทำให้มีลักษณะหน้าขาวปากแดง ดวงตาแววววลำตัวสูง 6 ฟุต และมอบล้อไฟล่อมให้เป็นพาหนะ หน้าจาศึกษาธรรมจนได้เป็นเทพ เจ๊กเขียนทรงตั้งให้เป็นขุนพลแห่งสวรรค์ มีหน้าที่กำจัดภูตผีปีศาจ	หลังนาจาตาย เขียนชื่อจนเห็นว่านาจามีความสามารถในการปราบมารปีศาจ จึงได้ชุบชีวิตให้นาจา โดยใช้ก้านบัวแทนกระดูก รากบัวแทนเนื้อ ไยบัวแทนเอ็น และใบบัวแทนอวัยวะขึ้นมา รูปลักษณะใหม่ของนาจาเหยียบล้อไฟมือถือหอกอัคคี เหาะได้ เหล่ามารต่างสยบ ต่อมาเจ๊กเขียนทรงแต่งตั้งให้นาจาเป็นแม่ทัพแห่งสวรรค์มีหน้าที่เป็นเทพผู้ปกป้องประตูสวรรค์	หลังเนอจาตาย แม่ของเนอจาสร้างวัดเพื่อบูชาคุณธรรมและการเสียสละของเนอจา จนเนอจาได้ยกย่องเป็นเทพผู้ประทานพร	เมื่อตายวิญญาณล่องลอยไปพบอาจารย์ชื่อให้อีกจึงยื่น อาจารย์นำวิญญาณนาจาไปในดอกบัว เจ้าแม่กวนอิมชุบชีวิตนาจาจากดอกบัวและได้ฝึกวิชาจนแก่กล้า เป็นเทพผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ และทำหน้าที่ปราบเหล่าปีศาจ ในเวลาต่อมาเจ๊กเขียนฮ่องเต้แต่งตั้งให้เป็นขุนพลของเหล่าเทพทำหน้าที่รักษาประตูสวรรค์

กล่าวได้ว่าเนื้อเรื่องส่วนที่แตกต่างนี้เป็นไปตามเงื่อนไขของการแพร่กระจายของนิทาน คือ อาจมีการ ละ ความ ขยายความ เปลี่ยนแปลงรายละเอียด ผนวกเรื่อง สลับเหตุการณ์ ทำให้นิทานหรือเรื่องเล่าเรื่องหนึ่ง ๆ มีหลายสำนวนได้และมีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตามมโนภาค (motif) หลักของนิทานหรือเรื่องเล่า นั้น จะทำให้นิทานเรื่องเล่า นั้น ๆ รักษาเอกลักษณ์ของเรื่องให้คงอยู่ได้ (ศิริพร วิจิตรฐาน, 2548: 126) เช่น ตำนานเทพนาจามีมโนภาคสำคัญคือ เป็นเทพเด็กชายที่มีพลังและอิทธิฤทธิ์ ปราบปีศาจ ต่อสู้กับทัพพญามังกร กลายร่างเป็นดอกบัวและได้รับบัญชาจากเจ๊กเขียนให้เป็นแม่ทัพแห่งสวรรค์ ทำหน้าที่ปกป้องประตูสวรรค์ในท้ายที่สุด

การศึกษาตำนานเทพนาคด้วยแนวคิดการเดินทางของวีรบุรุษในเทพปกรณัม

เมื่อรวบรวมและสรุปตำนานเกี่ยวกับเทพนาคแล้ว ผู้วิจัยนำตำนานเทพนาคมาจัดลำดับตามกรอบแนวคิดของโจเซฟ แคมป์เบลล์ซึ่งทำให้เห็นโครงสร้างของเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพนาคและทำให้เกิดความเข้าใจการผจญภัยของเทพนาคว่ามีนัยที่สำคัญต่อการสร้างความหมายขององค์เทพที่น่าสนใจ ดังข้อมูลในตารางต่อไปนี้

ตอนที่	ลำดับขั้นตอนการเดินทาง	เหตุการณ์ในตำนานเทพนาค	
การพลัดพราก	1. Sacred World	ราชรถเทียมม้าของเง็กเซียนฮ่องเต้ นามว่าแก่เหี้ยไต้ล้อเซียน (4)	
	2. Ordinary World	บุตรคนที่ 3 ของแม่ทัพสี่เจิ้ง	
	3. Call To Adventure	ขอออกเดินทางไปเที่ยวเมื่อมีอายุ 7 ขวบ	
	4. Crossing the First Threshold	ออกเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ	
การโจมตี/ต่อสู้	5. Tests, Enemies, Supreme Ordeal	ต่อสู้กับปีศาจต่างๆ โดยเริ่มที่พญามังกรเดินทางไปทางทิศตะวันออกถึงประตูใหญ่ของกำแพงตั้งทั้งวง ได้ค้นพบดินฟ้ากับลูกศรสะท้อนฟ้า จนเป็นเหตุให้ต่อสู้กับผู้ทรงศีลชื่อเจียะเก้เนี่ยเนี่ย	
	การสถาปนา	6. Crossing the Second Threshold	ขอรับผิดชอบกับเหตุการณ์ต่างๆ โดยยอมสละชีวิตทดแทน
		7. Meeting With the Mentor	อาจารย์ให้อีกจิ้งหรือเจ้าแม่กวนอิม
การหวาดผว	8. Resurrection	ได้รับการชุบชีวิตจากดอกบัว	
	9. Reward	ได้ของวิเศษล่อไฟล่อลมให้เป็นพาหนะ	
	10. The Road Back	ฝึกกรรมจนได้คืนเข้าสู่ภาวะเทพ คืนกลับสู่โลกศักดิ์สิทธิ์	
	11. The Master of the Two Worlds	เง็กเซียนแต่งตั้งให้เป็นเทพขุนพลแห่งสวรรค์ มีหน้าที่ปราบปีศาจจู่ร้ายประชาชนจึงนับถือบูชาในฐานะเทพผู้ปกป้อง	
	12. Return With Elixir	สังคมนาษย์กลับสู่ความสงบสุข	

การวิเคราะห์ตำนานเทพนาค ทำให้ผู้วิจัยพบว่าตำนานทั้ง 4 ส่วนนี้มีโครงเรื่องหลักเหมือนกัน และแสดงให้เห็นลำดับขั้นในชีวิตเทพนาค จากเด็กจนถึงภาวะของเทพผู้ปกป้องรักษา การก้าวผ่านขั้นตอนต่างๆ ในชีวิตของเทพนาคเริ่มตั้งแต่ภาวะเป็นเทพจุติลงมาเกิดในโลกมนุษย์ (พลัดพรากจากโลกศักดิ์สิทธิ์ และก้าวเข้าสู่โลกสามัญ) ตอนเป็นเด็กและเติบโตจนมีอายุ 7 ขวบจนตายและก้าวกลับเข้าสู่ภาวะแห่งเทพอีกครั้ง การตายที่กลับมามีชีวิตอีกครั้งในโลกของความคิดศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเหตุนี้องค์เทพนาคจึงมีความชอบธรรมในฐานะเทพเจ้า มิใช่เป็นเพียงเด็กที่มีอิทธิฤทธิ์และซุกซนสร้างความเดือดร้อนให้บิดามารดาอีกต่อไป การเดินทางในเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตของเทพนาคจึงมีความหมายแฝงอยู่ด้วย เมื่อย้อนกลับไปพิจารณา

ตำนานเทพนาคาใน ส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนที่ถ่ายทอดโดยมูลนิธิธรรมรักษ์มีณิรัตน์ผู้ดูแลศาลเจ้า หน้าจาชาก็คือที่ตำบลอ่างศิลา พบว่ามีเนื้อหาย่อยหลายส่วนที่เน้นประวัติเทพนาคาตอนสละชีวิตเพื่อชดใช้กรรม การสละชีวิตขององค์เทพในตอนนี้เน้นเป็นการแสดงออกถึงคุณธรรมอันสูงส่ง เทพนาคายอมสละชีพเพื่อยุติปัญหาที่จะเกิดแก่บิดามารดาเน้นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่เป็นคุณธรรมและอุดมการณ์ (Ideology) หลักข้อหนึ่งของวัฒนธรรมจีน ดังปรากฏในหนังสือ *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน* (2549: 19-25) ที่อธิบายว่าเพราะชาวจีนเชื่อว่าผู้ที่ให้การดูแลเอาใจใส่บิดามารดาและคนในครอบครัวของตนถือว่าเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์และรู้บุญคุณคนอื่น ในสังคมจีนจึงมักมีนิทานเนื้อหาเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณที่ถ่ายทอด สืบต่อกันมา นอกจากนี้ตำนานองค์เทพนาคาในตอนนี้ยังสะท้อนคุณธรรมเรื่องความซื่อสัตย์และรักษาคำพูดซึ่งเป็นคุณธรรมและอุดมการณ์อีกข้อของวัฒนธรรมจีน เมื่อสองพันปีก่อนขงจื๊อก็ได้สอนสั่งลูกศิษย์ให้มีความซื่อสัตย์ รวมถึงคำสอนโบราณของจีนที่ถ่ายทอดกันมาเป็นหลายพันปีที่กล่าวว่า “คำพูดต้องน่าเชื่อถือ การกระทำต้องเห็นผล” เป็นต้น ดังนั้นในลำดับต่อมาเทพนาคาจึงได้พัฒนาไปสู่ภาวะแห่งความเป็นเทพที่สมบูรณ์ เมื่อท่านทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันประเสริฐและเข้าสู่แนวทางแห่งการปฏิบัติธรรม (กลับสู่โลกศักดิ์สิทธิ์อีกครั้ง) ดังนั้นลำดับขั้นในชีวิตเทพนาคาจึงถูกใช้เป็นกลวิธีประกาศอุดมการณ์หลักข้อหนึ่งของวัฒนธรรมจีนและใช้สถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่องค์เทพได้อีกด้วย

ประเด็นที่น่าสนใจในโครงสร้างการเดินทางของเทพนาคาเมื่อเทียบกับแบบแผนการเดินทางของวีรบุรุษของแคมป์เบลล์ คือ ลำดับเหตุการณ์ที่ไม่ได้เป็นไปตามลำดับโครงสร้างที่แคมป์เบลล์จัดลำดับไว้ แสดงให้เห็นลักษณะพิเศษของตำนานเทพนาคา โดยเฉพาะการสลับพื้นที่โดยเริ่มต้นจากโลกศักดิ์สิทธิ์สู่โลกสามัญ เนื่องจากนาคาเป็นเทพ ความคิดเกี่ยวกับ “เทพอวตาร” สามารถอธิบายลำดับการพลัดพรากหรือการออกเดินทางจากโลกศักดิ์สิทธิ์สู่โลกสามัญได้ ดังนั้นชุดความคิดเรื่อง เทพอวตาร จึงปรากฏในตำนานส่วนที่ 1, 2 และ 4 ดังนี้

ส่วนที่ 1

“หน้าจาชอเป็นผู้รับผิดชอบทุกอย่างด้วยการชดใช้ด้วยชีวิต หน้าจาประกาศว่าตนคือเทวดาบนสวรรค์ชื่อ “เล่งจู่จื่อ” เจ็กเซียนฮ่องเต้มีบัญชาให้ลงมาเกิดในโลกมนุษย์ วันนี้จะยอมฝ่าท้อง ควักไส้ ถอดกระดุกใช้คืนพ่อแม่ จะไม่ขอโยนบาปใดใดให้แก่พ่อแม่...”

ส่วนที่ 2

“บางตำนานก็กล่าวว่านาคาคือร่างอวตารของเจ็กเซียนฮ่องเต้ เจ็กเซียนฮ่องเต้ทรงให้นำจาลงมาจุติลงยังโลก เพื่อปราบมารปีศาจโดยให้นำจาเกิดในครรภ์ของมเหสีของท้าวอัญเจติย์...”

ส่วนที่ 4

“ต้นเรื่องเริ่มที่นาคาเป็นราชรถเทียมม้าของเจ็กเซียนฮ่องเต้ นามว่า “แก่เหี้ยไต้ล้อเซียน” เมื่อเป็นเทวดามีความสูงถึง 20 เมตร มี 3 เศียร เศียรหนึ่งสวมมงกุฎทองคำ มี 9 เนตร 8 กร มีควันกระจายออกจากโอษฐ์ตลอดเวลา มีศีลารอบบาทเสมอ ทรงคทาวิเศษและยามส่งเสียงคำรามก้องก็สะเทือนเลื่อนลั่นในอากาศ เป็นเสียงพายุฟ้าร้องเขย่าทั้งจักรวาล จึงเป็นเทพที่ทรงฤทธิ์เดชมาก เมื่อเจ็กเซียนฮ่องเต้มีบัญชาให้จุติลงไปเกิดในโลกเพื่อปราบปีศาจ...”

การที่ตำนานเทพนาจามีพลังและสมเหตุสมผล นอกจากจะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในการสถาปนา นาคาขึ้นมาเป็นเทพเจ้าประจำศาลเจ้าแล้วยังส่งผลให้เกิดความศรัทธาด้วย จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่า บริเวณโดยรอบศาลเจ้ารวมถึงพื้นที่ที่ประกอบพิธีกรรมประทับทรงได้รวบรวมและประดิษฐาน รูปเคารพเทพเจ้าในลัทธิเต๋าไว้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังประดับตกแต่งอาคารด้วยงานศิลปะที่เล่าเรื่อง เกี่ยวกับตำนานเทพเจ้าต่างๆ มีหลายรูปแบบและประดิษฐานไว้ทั่วอาคารทั้ง 4 ชั้น เช่น จิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรมรูปเคารพของเทพเจ้า อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าศาลเจ้าแห่งนี้ เล่าตำนานที่เกี่ยวกับเทพ นาคาเป็นหลัก สำหรับพิธีกรรมประทับทรงเทพนาจานี้ก็เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ในเบื้องต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ศิลปะและพิธีกรรมทรงเทพนาจาน่าจะมีบทบาทในการสื่อสาร สร้างความหมายและสร้าง พลังศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนผู้มากราบไหว้ได้อย่างมีนัยสำคัญ

การสื่อสารตำนาน นอกจากจะมีการเผยแพร่ตำนานผ่านเรื่องเล่าแบบลายลักษณ์อักษรแล้ว มูลนิธิ ธรรม์ศรีสมบัติรัตน์ยังใช้กลวิธีอื่นๆ ช่วยเน้นย้ำตำนานของเทพนาจาให้เข้มข้นยิ่งขึ้นโดยเฉพาะภายในพื้นที่ ศาลเจ้า ซึ่งการผลิตซ้ำและเน้นย้ำความหมายเทพนาจานี้ นอกจากจะช่วยตอกย้ำความศรัทธาขององค์ เทพแล้วยังส่งผลดีต่อการบริหารจัดการธุรกิจของศาลเจ้าได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งจะได้วิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ศิลปะและสื่อสมัยใหม่: การผลิตซ้ำ เน้นย้ำและเล่าขานตำนานเทพนาจา

1. สถาปัตยกรรมกับพื้นที่สัญลักษณ์ สถาปัตยกรรมของศาลเจ้าหนาคาซาไท้จื้อแสดงให้เห็น แนวคิดในการออกแบบ การวางผังอาคารและการก่อสร้างที่งดงามตระการตา น่าจะมีความหมายและสัมพันธ์ กับตำนานขององค์เทพนาจา อาจกล่าวได้ว่างานสถาปัตยกรรมเป็นหนึ่งในระบบสัญลักษณ์ที่ช่วยเน้นย้ำ ความหมายประวัติความเป็นมาของเทพนาจาให้ชัดเจนขึ้น แนวคิดนี้ส่งผลให้ศาลเจ้าหนาคาซาไท้จื้อมีลักษณะ ที่โดดเด่นและมีพลังดึงดูดความสนใจ เพราะสถาปัตยกรรมสร้างบรรยากาศให้ศาลเจ้าแห่งนี้สูงส่งศักดิ์สิทธิ์สม กับที่เป็นวิหารแห่งเทพ ตั้งชื่ออาคารคือ “เทพสถิต” ได้สะท้อนให้เห็นความคิดเรื่องพื้นที่ของเทพอย่างชัดเจน จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ เล่าว่าอาคารแห่งนี้เกิดจากนิมิตของอาจารย์สมชาย พุทธนพ ผู้เป็นร่าง ทรงองค์เทพนาจาและเป็นกำลังหลักในการก่อสร้างศาลเจ้าแห่งนี้ให้สร้างอาคารนี้ รวมทั้งงานศิลปะที่ประดับ ตกแต่งอาคารทั้งหลายเป็นเทพบัญชา (สมศักดิ์ หวังเอี้ยชัยอารี, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2551) ดังนั้นอาคาร เทพสถิตพระกิติเฉลิมจึงมีแนวคิดในการสร้างเพื่อจำลองภพภูมิเป็นโลกและสวรรค์ อาคารสูง 4 ชั้น หมายถึงที่ สถิตของเทพเจ้าต่างๆ เป็นลำดับชั้น ดังนี้

ลำดับชั้น	เทพประธาน	ความหมาย
ชั้นที่ 4	พุทธมารดา	เทพมารดาผู้ให้กำเนิดดวงดาวและสรรพสิ่งบนโลก (อาจหมายถึงเทียนโฮว มารดาแห่งสวรรค์เป็นเทพธิดาผู้ปลดปล่อยความทุกข์ ของมวลมนุษย์ ตามตำนานกล่าวว่าพระนางเป็นราชินีแห่งสวรรค์ นอกจากนี้ พระนางยังเป็นเทพผู้พิทักษ์คนเดินทะเลให้ปลอดภัย) (ต้าฟู, ม.ป.ป.: 61)
ชั้นที่ 3	เง็กเซียนฮ่องเต้	กษัตริย์แห่งทวยเทพ

ลำดับชั้น	เทพประธาน	ความหมาย
ชั้นที่ 2	เทพนาจาชาไท้จื้อ	ขุนพลแห่งสวรรค์ ผู้ได้รับบัญชาให้เฝ้าประตูสวรรค์
ชั้นที่ 1	ตี้ซังอ้วงผ่อสั๊กและเทพไท้ส่วยเอี้ย	พระโพธิสัตว์กษัตริศรภโวธิสัตว์ เทพผู้โปรดสัตว์ผู้ยากในนรกและเทพเจ้าผู้ดูแลคุ้มครองดวงชะตาของมนุษย์

พื้นที่ประทับขององค์เทพประธานในอาคาร สัมพันธ์กับระดับของอำนาจและบทบาทหน้าที่ขององค์เทพ กล่าวคือ ตี้ซังอ้วงผ่อสั๊กและเทพไท้ส่วยเอี้ย หมายถึงพระโพธิสัตว์กษัตริศรภโวธิสัตว์เทพ เป็นเทพผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือมนุษย์และโปรดสัตว์นรก จึงจัดให้ท่านเป็นเทพที่ประดิษฐานในชั้นที่ 1 สื่อถึงพื้นที่ของมนุษย์โลกและสัตว์นรก ขณะที่ชั้นที่ 2 คือที่ประทับของเทพนาจา ผู้ทำหน้าที่เฝ้าประตูสวรรค์ จึงเปรียบเสมือนว่าชั้นที่ 2 คือประตูสวรรค์ ทำให้ความหมายของชั้นลำดับที่ 3 และ 4 มีความหมายถึงสวรรค์ชั้นที่สูงขึ้นไปและเป็นที่ประทับของเทพชั้นสูง ดังนั้นจึงสัมพันธ์กับลำดับความสำคัญขององค์เทพด้วย เช่น เจ็กเซียนฮ่องเต้และพุทธมารดาหรือราชินีแห่งสรวงสวรรค์ซึ่งมีสถานะเป็นเทพชั้นสูงผู้มอบโองการ ด้วยเหตุนี้วิหารแห่งนี้จึงใช้งานสถาปัตยกรรมจึงเป็นอีกหนึ่งกลวิธีที่เน้นย้ำและผลิตซ้ำตำนานเทพนาจาได้อย่างมีพลัง วิหารแห่งนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นวิหารแห่งลัทธิเต๋าที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (ข้อมูลจาก www.najathai.net)

นอกจากนี้ภายในอาคารทั้ง 4 ชั้นตกแต่งด้วยงานจิตรกรรม ประติมากรรมรูปเคารพของเทพเจ้าจำนวนมากโดยทั่ว ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรมภาพปูนต้ำและประติมากรรมแบบลอยตัวเหล่านั้นเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้า ซึ่งศิลปะเหล่านี้สามารถจำแนกและวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์อธิบายได้ดังต่อไปนี้

2. จิตรกรรมและประติมากรรมรูปเคารพ การผลิตซ้ำและเน้นย้ำความหมาย ตำนาน เทพนาจาที่ถูกนำมาเล่าใหม่ในรูปแบบของงานศิลปะที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพวาดในกรอบกระจก ประติมากรรมปูนต้ำที่ประดับอาคารในตำแหน่งต่าง ๆ หรือประติมากรรมแบบลอยตัวล้วนสะท้อนให้เห็นความคิดเกี่ยวกับการเน้นย้ำพัฒนาการขององค์เทพนาจา มีข้อที่น่าสนใจที่น่านสนใจอย่างยิ่ง คือวิถีคิดในการเลือกตอนมานำเสนอหรือเลือกแสดงอนุภาคเพื่อนำเสนอตำนานของเทพนาจา ผู้วิจัยพบว่าตอนที่ถูกนำมาเล่าซ้ำนี้ช่วยเน้นย้ำการเดินทางก้าวผ่านวิกฤตในแต่ละช่วงวัยของเทพนาจา ทำให้เห็นถึงอนุภาพและความศักดิ์สิทธิ์ขององค์เทพได้ด้วยการแสดงให้เห็นอิทธิฤทธิ์หรือคุณวิเศษขององค์เทพอย่างพิสดารด้วยการสื่อผ่านงานศิลปะ เช่น ภาพวาดทั้ง 5 ตอนในกรอบกระจกที่มูลนิธิผลิตเพื่อจำหน่ายให้ผู้มีจิตศรัทธานำไปบูชาและเป็นของที่ระลึกมอบให้แก่กลุ่มบุคคลที่มาเยี่ยมชมหรือร่วมกิจกรรมกับมูลนิธิ ภาพวาดทั้ง 5 ได้รับการนิยามความหมายกำกับไว้ว่า

ปางประสูติ (กิตติ พุทธนพ, 2551: 12) องค์เทพนาจา มีท่วงทอคำและแพรวแดงเป็นของศักดิ์สิทธิ์ติดตัวออกมา ในตำนานเองก็ได้กล่าวถึงว่ามารดาองค์เทพอุ้มท้องอยู่ถึง 3 ปี 6 เดือน เมื่อเกิดมาก็มีฤทธิ์มาก ภาพนี้จึงมีนัยในการย้ำให้เห็นบุญบารมีขององค์เทพท่านจึงมีกำเนิดที่ผิดปกติแตกต่างจากพี่น้อง

ปางปราบมังกร (กิตติ พุทธนพ, 2551: 12) เป็นปางที่สมบูรณ์พร้อมด้วยสรรพอาวุธต่างๆ มีความสำคัญในการปราบสิ่งชั่วร้ายปกป้องผดุงพุทธศาสนาไม่ให้มารมาทำลาย ปางนี้มีคุณในฐานะภาคสมบูรณ์แห่งความสำเร็จ

ปางออกศึก (กิตติ พุทธนพ, 2551: 12) เป็นปางที่มีความสำคัญในด้านการผดุงความยุติธรรม กำจัดอธรรม เป็นปางที่เทพคอยช่วยเหลือให้ประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

ปางปราบมาร 3 ภพ (สมศักดิ์ หวังเอื้อชัยอารีย์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2551) ปางนี้มีความหมายว่า เทพปราบเหล่ามารทั้ง 3 ภพ คือโลกมนุษย์ สวรรค์และนรก เป็นปางที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของเทพนาจาว่าโปรดสัตว์ผู้ยากในทุกภพภูมิ ให้ปราศจากทุกข์และเป็นคนดี

ปางปราบ 9 มังกร (สมศักดิ์ หวังเอื้อชัยอารีย์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2551) เป็นการแสดงให้เห็นถึงเมตตาธรรมขององค์เทพในการอุทิศตนเพื่อปราบเหล่าปีศาจ มารร้าย

ดังนั้นภาพเล่าเรื่องทั้ง 5 ปางนี้เป็นเสมือนการผลิตซ้ำเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตขององค์เทพ (Life Story) ซึ่งทำให้เห็นพัฒนาการในขั้นตอนชีวิตของท่านตอนที่ก้าวผ่านจากภาวะความเป็นเด็กซึ่งแสดงอิทธิฤทธิ์ด้วยความห้าวหาญไปถึงภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่องค์เทพมีบทบาทในการช่วยเหลือและคุ้มครองมนุษย์เป็นการใช้อิทธิฤทธิ์เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ จึงสร้างความชอบธรรมและบารมีให้องค์เทพมีความศักดิ์สิทธิ์ มีบุญญาธิการอย่างสูงส่งอีกครั้ง

3. สิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์: ตำนานกับการสื่อสารสมัยใหม่ นอกจากมูลนิธิจะใช้พื้นที่ของศาลเจ้าในการเผยแพร่และสถาปนาความหมายให้แก่เทพนาจาผ่านการตกแต่งด้วยศิลปะและสถาปัตยกรรมอย่างเต็มที่แล้ว ยังมีการใช้สื่อสมัยใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต ฉลากติด (sticker) และวารสารของมูลนิธิเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมสาธารณประโยชน์ของมูลนิธิให้แพร่หลายไปสู่มวลชน ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับจากสื่อสิ่งพิมพ์และข่าวสารในเว็บไซต์ najathai.net กล่าวได้ว่าเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่เผยแพร่ตำนานพิธีกรรมบูชาเทพนาจา อาจกล่าวได้ว่า สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นวิธีหนึ่งของการผลิตซ้ำตำนานทั้งนี้เพื่อทำให้การสื่อสารตำนานเทพนาจาสอดรับกับวัฒนธรรมบริโภคนิยมและวิทยาการที่ก้าวหน้าในโลกปัจจุบัน การเล่าขานตำนานจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการผลิตซ้ำและการเน้นย้ำเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์และตอบสนองความต้องการของผู้ศรัทธาทุกกลุ่มในสังคมยุคทุนนิยมและบริโภคนิยมเช่นปัจจุบัน ที่ผู้คนต่างแสวงหาที่พึ่งทางใจเพราะปัญหาจากสภาพเศรษฐกิจ ปัญหาการทำงาน อุปสรรคในการเรียนและการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น ดังนั้นความปรารถนาในความสำเร็จหรือความปรารถนาที่จะปราศจากอุปสรรคจึงเป็นประเด็นที่คนในปัจจุบันโยเยหา

ในการสังเกตการณ์ภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนที่เดินมาขอพรจากองค์เทพนาจาหรืออีกนามหนึ่งคือ “องค์พระจตุรพิชพรชัย” นั้น ได้ขยายความหมายและพลังอำนาจของเทพนาจาให้กว้างออกไป ทำให้เกิดความเชื่อใหม่ที่ว่าเทพนาจาท่านมีบทบาทในฐานะที่เป็นเทพเจ้าผู้จัดอุปสรรค ความหมายใหม่นี้จึงสนองตอบความต้องการของคนในสังคมปัจจุบันที่มีความต้องการและมีเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น สังเกตจากจำนวนผู้ศรัทธามากมายล้นศาลเจ้า โดยเฉพาะในวันอาทิตย์แสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้าแห่งนี้ประสบความสำเร็จในกระบวนการผลิตซ้ำและเน้นย้ำความหมายของเทพนาจาอย่างแท้จริง กล่าวคือ การรับรู้เกี่ยวกับเทพนาจาจากชุดความเชื่อเดิมคือ สถานะของท่านที่เป็นเทพในร่างเด็กแต่ทรงอิทธิฤทธิ์และพลังกำลังจนได้เป็นเทพนกรับผู้ปราบปีศาจและเป็นขุนพลเอกในกองทัพสวรรค์ ได้พัฒนาจนกลายเป็นชุดความเชื่อใหม่ที่ว่าเทพนาจาคือเทพผู้อำนวยความสะดวกและขจัดปัดเป่าอุปสรรคให้มวลมนุษย์ได้ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ภาพที่ 1 พิธีกรรมประทักษิณทรงเทพนาจา

4. พิธีกรรมกับการสื่อสารและสร้างสรรค์ตำนาน พิธีกรรมที่จัดขึ้น ณ ศาลหน้าจาช่าไท้จื้อมีจำนวนมากและหลากหลาย ผู้วิจัยมุ่งพิจารณาพิธีประทักษิณทรงเทพนาจาเป็นหลัก เนื่องจากพิธีกรรมนี้จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอทุกวันอาทิตย์และทำให้เกิดกิจกรรมการไหว้เทพเจ้าที่ศาลเจ้าแห่งนี้คึกคักมากเมื่อเทียบกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นที่ศาลเจ้าอื่นในบริเวณใกล้เคียง ประเด็นที่สำคัญในพิธีกรรมประทักษิณทรงเทพนาจาคือ พิธีกรรมนี้สร้างสรรค์ความหมายใหม่ให้องค์เทพนาจา เมื่อพิจารณาระบบสัญลักษณ์ โดยเฉพาะการแสดงออกของร่างทรงองค์เทพนาจาแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามี การสื่อสารความหมายที่น่าสนใจ ดังนี้

ที่ศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื้อมีการประกอบพิธีประทักษิณทรงเทพนาจาทุกวันอาทิตย์ในช่วงบ่าย ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าพิธีกรรมจะเริ่มต้นด้วย ร่างทรงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีแดง เสื้อมีลักษณะเป็นเสื้อผูกคอและสวมกางเกงทรงกระบอกสีแดง สวมเครื่องประดับศีรษะ ลักษณะคล้ายหมวกและมีเส้นเชือกสีดำ ลักษณะคล้ายผมติดอยู่ที่เครื่องสวมศีรษะนั้น เมื่อร่างทรงเดินเข้าสู่พื้นที่พิธีกรรม กระทำพิธีบูชาองค์เทพที่โต๊ะบูชาแล้ว ถัดจากนั้นสักการูปร่างทรงก็แสดงอาการว่าองค์เทพเข้าประทักษิณด้วยการทิ้งตัวลงอย่างรวดเร็ว ในตอนนั้นบรรดาเจ้าหน้าที่ของศาลเจ้าจะรุดเข้าไปปรับตัวร่างทรงผู้นั้นไว้โดยทันที จากนั้นร่างทรงจะแสดงกิริยาต่างไปจากตอนที่เดินเข้าสู่พื้นที่พิธี เมื่อเข้าที่ประทักษิณ เจ้าหน้าที่ของศาลเจ้าจะยืนแวดล้อมรอบๆ ร่างทรงเจ้าหน้าที่เหล่านั้นล้วนแต่งกายในชุดขาว มีจำนวนหลายคน ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย หน้าที่คือคอยรับคำสั่ง แปลความและหยิบจับวัตถุสิ่งของที่ร่างทรงจะใช้ในขณะดำเนินพิธี

สำหรับผู้มาเข้าร่วมพิธีจะถูกกันให้ห่างในพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่จัดไว้ให้และคอยเวลาที่จะได้เข้าไปในพื้นที่ประทักษิณขององค์เทพ ลำดับถัดจากนั้นเจ้าหน้าที่ประกาศให้ผู้เข้าพิธีเข้าแถวเพื่อรับการประพรมน้ำมนต์จากองค์เทพ ในขั้นนี้ นับว่าเป็นขั้นตอนที่ผู้มีจิตศรัทธาจะได้เข้าไปใกล้พื้นที่ประทักษิณและร่างทรงองค์เทพมากที่สุด เมื่อทุกคนได้รับการประพรมน้ำมนต์แล้ว บางส่วนแยกย้ายออกไป ผู้คนบางส่วนยังคงนั่งรอเพื่อที่จะได้นำคำถามและปัญหาอุปสรรคในชีวิตเขาเหล่านั้นไปสอบถามองค์เทพด้วยตัวของเขาเอง

ผู้วิจัยได้สอบถามว่า วิธีการใดที่ทำให้ได้เข้าเฝ้าองค์เทพเช่นนั้นบ้าง สตรีวัยกลางคนผู้หนึ่งที่เตรียมคำถามมาเพื่อสอบถามองค์เทพตอบว่า จะต้องโทรศัพท์มาสอบถามและนัดหมายล่วงหน้ากับเจ้าหน้าที่มูลนิธิก่อนว่า เราจะได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้าองค์เทพหรือไม่และจำนวนผู้เข้าเฝ้าในแต่ละสัปดาห์ได้ครบตามกำหนดที่องค์เทพนิมิตไว้แล้วหรือไม่ แสดงให้เห็นว่ามีกระบวนการในการบริหาร จัดการเกิดขึ้น

จากนั้นผู้วิจัยได้สังเกตการณ์การแสดงออกของร่างทรงองค์เทพนาจา พบว่ากิริยาที่แสดงออกคือร่างทรงองค์เทพแสดงท่าทางสงบ สุขุม พูดด้วยเสียงอันเบาและแหลมเล็กเสมือนเสียงของเด็กแต่สุขุมแบบผู้ใหญ่ ภาษาที่ใช้สื่อสารคือภาษาจีน และมีเจ้าหน้าที่ที่แวดล้อมอยู่ในบริเวณนั้นทำหน้าที่แปลความเป็นภาษาไทยให้ผู้ที่มาสอบถามปัญหาอีกทีหนึ่ง กระบวนการดังกล่าวนี้สะท้อนอัตลักษณ์ขององค์เทพและแสดงการก้าวผ่านจากภาวะเด็กสู่ภาวะผู้ใหญ่สอดคล้องกับตำนานที่เล่าผ่านสื่อศิลปะต่างๆ

ระหว่างกระทำพิธีไม่มีดนตรีประกอบ มีเพียงการสนทนาอย่างใกล้ชิดระหว่างองค์เทพกับผู้มีจิตศรัทธา และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของศาลเจ้าที่คอยแวดล้อมและตรวจสอบไม่ให้มีการบันทึกภาพ ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น สำหรับประชาชนทั่วไปที่มาเที่ยวชมภายในวิหารสามารถเดินไปมาได้ อย่างอิสระ แต่ห้ามเข้าสู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขณะกระทำพิธีเท่านั้น กระบวนการในพิธีกรรมทรงเทพนาจານี้ เมื่อพิจารณาด้วยแนวคิดโครงสร้างของพิธีกรรม พบว่าขั้นตอนในพิธีทรงเทพนาจาแสดงให้เห็นทั้งภาวะโครงสร้างและไร้โครงสร้าง กล่าวคือ

ภาวะโครงสร้าง (structure) คือ ตอนที่ร่างทรงเข้ามาในพื้นที่ก่อนที่องค์เทพจะประทับทรง เขาเข้ามาสักการะเทพนาจาที่แท่นบูชา และได้รับการแสดงความเคารพอย่างที่สามารถเห็นได้ในความสัมพันธ์ของผู้คนเมื่ออยู่ในโลกสามัญญะ ร่างทรงผู้นี้ในภาวะปกติ เขามีสถานะเป็นอาจารย์ที่เคารพของสมาชิกมูลนิธิธรรมรัตน์มีฉัตรเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับศาสนา ลัทธิเต๋าตลอดจนองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับเทพเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมในลัทธิเต๋า ดังนั้นเขาจึงได้รับการเคารพยอมรับนับถือแม้ในเวลาที่อยู่ในภาวะโครงสร้าง

ในส่วนของภาวะไร้โครงสร้าง ผู้วิจัยพบว่าภาวะดังกล่าว ปรากฏขึ้นอย่างสัมพันธ์กับพื้นที่พิธีกรรมบริเวณชั้นสองมีการกำหนดเขตพื้นที่พิธีกรรมอย่างชัดเจน รอบๆ พื้นที่พิธีกรรมจะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลผู้เข้าร่วมพิธี และผู้ชมพิธีเป็นกลุ่มคนในพื้นที่พิธีกรรมที่มีอิสระ สามารถเดินชมจิตกรรมหรือกราบไหว้รูปเคารพองค์เทพต่างๆ ที่ประดิษฐานอยู่โดยรอบบริเวณได้โดยไม่ถูกบังคับให้เข้าสู่พื้นที่พิธีกรรม การเข้าสู่พื้นที่พิธีกรรมจึงเป็นไปตามความประสงค์ของแต่ละบุคคล ส่งผลให้ภาวะ *communitas* เกิดได้ในระดับปัจเจกบุคคล ดังกล่าวนี้อาจภาวะไร้โครงสร้างที่เกิดกับผู้ร่วมพิธี สำหรับร่างทรงและเจ้าหน้าที่ ถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักของภาวะไร้โครงสร้าง หากร่างทรงมีความสูงส่งศักดิ์สิทธิ์มากเท่าใด ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเขาจะสามารถก่อรูปก่อร่างภาวะไร้โครงสร้างให้เผยออกมาชัดเจนยิ่งขึ้น ประเด็นที่น่าสังเกตคือ ร่างทรงสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้องค์เทพด้วยการทำพิธีพรมน้ำมนต์ ขั้นตอนนี้สามารถดึงดูดให้ผู้คนในบริเวณพื้นที่พิธีกรรมเข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของภาวะไร้โครงสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนนี้อาจตีความได้ว่า ในพิธีกรรมประทับทรงเทพนาจา มีการเชื่อมโยงความหมายของเทพนาจา กับพระสงฆ์ ด้วยการพรมน้ำมนต์ซึ่งเป็นการแสดงความเชื่อและพิธีกรรมที่มักพบในพิธีทางพุทธศาสนาแบบเถรวาท การพรมน้ำมนต์เพื่อเสริมสิริมงคลเป็นการแสดงออกที่สามารถประสานความเชื่อของผู้คนในพื้นที่พิธีกรรมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ ผู้ร่วมพิธีกรรมจะรู้สึกตื่นเต้นหัวใจ

ในขณะที่รับน้ำหนักจากเทพนาจา กล่าวได้ว่าในสถานการณ์นี้เทพนาจาได้แปรอิทธิฤทธิ์ของท่านเป็นบุญฤทธิ์ ด้วยน้ำหนักศักดิ์สิทธิ์ การก้าวเข้าสู่ภาวะไร้อิทธิฤทธิ์ของผู้คนในพื้นที่พิธีกรรมจึงเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย แม้ว่า จะดำเนินอยู่ในช่วงเวลาสั้นๆ ก็ตาม เมื่อผู้วิจัยนำพิธีกรรมประทับทรงเทพนาจามาวิเคราะห์ห้ององค์ประกอบด้วย แนวคิดกระบวนการทางพิธีกรรมเพื่อค้นหาความหมายของพิธีกรรมประทับทรง จึงได้ตารางแสดง องค์ประกอบในพิธีกรรมดังนี้

องค์ประกอบพิธีประทับทรงเทพนาจา

พิธีกรรม	ประเภท	สถานที่	เวลา	จุดมุ่งหมาย	ผู้เข้าร่วม	ขั้นตอน	อุปกรณ์	พฤติกรรมของ ผู้เข้าร่วมพิธี
ทรงเจ้า เทพนาจา ชาติจื้อ	ความเชื่อ	ชั้น 2 ของ วิหาร	วัน อาทิตย์ (หรือตาม วัน เวลา ที่เทพ กำหนด)	เสริมศรัทธา	1. ร่างทรง เทพนาจา 2. พี่เลี้ยง 3. เจ้าหน้าที่ 4. ผู้เข้าร่วม 5. ประชาชนทั่วไปที่มา ชมวิหาร	1. เทพลงประทับร่างทรง 2. ร่างทรงนั่งในที่ประทับ 3. ผู้ศรัทธารับน้ำหนัก 4. พรมน้ำหนัก และให้พร 5. ผู้ศรัทธาเข้าไปปรึกษา	น้ำหนัก	1. ผู้แสดง 2. ผู้ติดตามคอยช่วยเหลือในพิธี 3. ผู้เข้าร่วมพิธี 4. ผู้ชม

หากพิจารณาตามองค์ประกอบของพิธีกรรมแล้วพบว่า น้ำหนักเป็นสัญลักษณ์ที่ช่วยสถาปนา ความหมายในอีกมิติหนึ่งให้แก่องค์เทพนาจา ทำให้องค์เทพมีสถานะเป็นเทพผู้ทรงบุญฤทธิ์ น้ำหนักสื่อให้เห็น อำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเทพนาจา นอกจากนี้ตำนานที่เล่าไว้แต่อดีต ยังปรากฏอนุภาคเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์และ บุญญาธิการ เมื่อนำมาแสดงออกในพิธีกรรม จึงก่อให้เกิดพลังศรัทธาได้ยิ่งขึ้น นอกจากนี้พื้นที่ที่ประกอบ พิธีกรรมซึ่งตั้งอยู่บริเวณส่วนกลางของชั้น 2 ของวิหารเทพสถิตฯ เปรียบเสมือนประตูสวรรค์ซึ่งเทพนาจา เป็นผู้ปกป้อง จึงช่วยเน้นย้ำความหมายของเทพนาจาในฐานะเทพผู้พิทักษ์ ปราบปีศาจและขจัดอุปสรรค ประเด็นที่น่าสนใจในลำดับต่อมาคือ หลังจากเสร็จพิธีประทับทรงเทพนาจา ร่างทรงองค์เทพลงมาจากวิหารเพื่อ มาประกอบพิธีเจิมรด บริเวณลานด้านล่างหน้าวิหารเทพสถิตฯ พิธีเริ่มด้วยองค์เทพไปประทับหน้ารถยนต์ เจิม แป้งหน้ากระโปรงรถ ร่างทรงองค์เทพใช้แส้ฟาดลงไปที่พื้น 2-3 ครั้ง จากนั้นเจ้าของรถและครอบครัวจะรีบขึ้นรถ บีบแตรรถ 3 ครั้ง แล้วรีบพุ่งรถออกไปจากพื้นที่ทันที ความมุ่งหมายของพิธีนี้ คือ ทำให้เกิดสิริมงคลและป้องกัน อันตรายต่างๆ

การแสดงพิธีเจิมรดบริเวณดังกล่าวนี้มีความหมายในการสร้างสรรค์ตำนานความเชื่อเกี่ยวกับเทพนาจา ชุดใหม่ กล่าวคือ พิธีเจิมรดเป็นอีกหนึ่งพิธีที่แสดงออกในพื้นที่สาธารณะ ลานด้านล่างเป็นพื้นที่กลางศาลเจ้า เป็นจุดสังเกตเพราะมีประติมากรรมเทพนาจาปางปราบ 9 มังกร ขนาดใหญ่ตั้งไว้กึ่งกลางบ่อบัว บริเวณนี้มีผู้คน เดินผ่านไปมาอย่างคึกคัก เมื่อจะประกอบพิธีเจิมรดจะมีเสียงดนตรีประกอบ เสียงแส้ฟาดพื้น เสียงแตรรถยนต์

พิธีเจิมรดถึงจุดความสนใจของผู้คนได้อย่างมีพลัง นอกจากนี้พิธีกรรมเจิมรดยังชี้ให้เห็นว่า พื้นที่พิธีกรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่หมายถึงภูมิโลก (บริเวณชั้นล่างของวิหาร) เป็นพื้นที่ที่องค์เทพนาจาจะลงมาปราบหุ้มมารกำจัดเหล่าปีศาจร้าย ประเด็นที่น่าสังเกตคือ การแสดงออกของร่างทรงองค์เทพนาจาที่วิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิมนี้มีลักษณะต่างจากตำนานเทพนาจาชุดเดิม ซึ่งนิยมอธิบายว่า นาจาเป็นเทพที่ซุกซ่อนเพราะยังเป็นเด็กมีพลังกำลัง แต่การแสดงออกของร่างทรงองค์เทพนาจาที่วิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิมจะมีบุคลิกลักษณะสุขุมเป็นเทพผู้สูงส่ง สงบ นำเคารพบูชาและมีความอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ความหมายที่แปรเปลี่ยนนี้ชี้ให้เห็นว่า ตำนานเทพนาจาได้รับการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนให้สัมพันธ์กับพื้นที่และสภาพสังคม โดยเฉพาะการนิยามเทพนาจาว่า เป็นเทพผู้สูงส่ง นำเคารพบูชาและมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอาจตีความได้ว่ามีความมุ่งหมายให้เทพนาจามีบุญญาฤทธิ์เทียบเคียงได้กับเจ้าแม่กวนอิม ซึ่งเป็นเทพประธานในศาลเจ้าอื่นที่ตั้งอยู่โดยรอบบริเวณตำบลอ่างศิลา

การศึกษาตำนานและพิธีกรรมที่วิหารเทพสถิตพระกิติเฉลิมแห่งนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกทางสังคมที่สื่อความคิดความเชื่อของคนในสังคมปัจจุบันเพราะเมื่อสังคมวิวัฒน์ไปสู่ยุคแห่งการแข่งขัน ความปรารถนาของผู้คนย่อมเพิ่มมากขึ้น ตำนานกับพิธีกรรมที่ศาลเจ้าแห่งนี้จึงได้รับการสร้างสรรค์ ความหมายของเทพนาจาในตำนานที่สร้างสรรค์ใหม่แสดงให้เห็นว่าเทพนาจาเป็นเทพผู้ประทานพรและขจัดอุปสรรคนานาประการได้ ดังตัวอย่างที่พบในการสื่อสารผ่านงานศิลปะและการแสดงออกในพิธีกรรม ได้แก่ พิธีประทับทรง ประทานพร การประพรมน้ำมนต์และพิธีเจิมรดเพื่อขจัดปัดเป่าอันตราย พิธีกรรมดังกล่าวนี้ล้วนชี้ให้เห็นว่าสภาพชีวิตและความปรารถนาของผู้คนในสังคมปัจจุบันมีลักษณะทุนเป็นใหญ่และเน้นการบริโภค ผู้คนจึงปรารถนาความสะดวกสบาย ปรารถนาให้ตนไร้อุปสรรคและประสบความสำเร็จ ความหมายของเทพนาจาในมิตินี้จึงสอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการที่หลากหลายซับซ้อนของคนในปัจจุบัน

สรุป

ผู้คนที่เดินทางมาเคารพเทพนามีทั้งกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในตำบลอ่างศิลาและกลุ่มคนที่เดินทางมาจากต่างจังหวัด กลุ่มคนที่เข้ามาสักการะบูชาองค์เทพนาจาในวันอาทิตย์ตั้งใจที่จะได้เข้าร่วมพิธีรับน้ำมนต์ ขอพรจากองค์เทพ ทำให้กิจกรรมการบูชาองค์เทพที่วิหารแห่งนี้คึกคักมากเมื่อเทียบกับศาลเจ้าอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าผู้คนที่ร่อเข้าไปเฝ้าองค์เทพได้เตรียมคำถามมาทุกคน เพราะพวกเขาเชื่อถือศรัทธาว่าการเข้าเฝ้าเทพนาจาในพิธีประทับทรงนี้ องค์เทพจะชี้แนะทางออกแก่ตน คำตอบของเทพนาจาจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตของพวกเขา สิ่งที่ผู้ศึกษาสังเกตเห็นอีกประการหนึ่งคือ ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมประทับทรงองค์เทพนาจาจะอยู่ในการกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่มูลนิธิธรรมศาสตร์มีณัฏฐ์ที่รายล้อมร่างทรงองค์เทพตลอดเวลา คนที่มาร่วมพิธีจะต้องนำคำถามให้เจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบก่อนและจะต้องแจ้งความจำนงที่จะเข้าร่วมพิธีล่วงหน้า เมื่อผู้วิจัยสอบถามเหตุผลจึงได้คำตอบว่า องค์เทพนาจาจะเป็นผู้ตัดสินว่าในการประทับทรงแต่ละครั้งจะอนุญาตให้ผู้มาสักการะเข้าปรึกษาได้จำนวนกี่คน สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าพิธีประทับทรงมีการจัดการอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมอีกหลายพิธีที่ศาลเจ้าแห่งนี้ เช่น การทำบุญตามกำหนดวันสำคัญที่ตรงตามปฏิทินของจีน มูลนิธิจะประกาศให้ผู้มีจิตศรัทธาเข้ามาทำบุญ กินเจและใส่ชีวิตโคกระบือ พิธีอาบน้ำทิพย์ พิธีเดินข้ามสะพานอายุวัฒนะ พิธีพุทธบูชา พิธีไหว้ไฟซึ่งเอี้ย เป็นต้น นอกจากนี้ในบริเวณศาลาไหว้เทพ มูลนิธิยังรวมรวมและจัดทำแท่นบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิความเชื่ออื่นๆ ที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทย เช่น เส้าฟ้าดิน ศาลาบูชาพระแม่ธรณี (องค์ดี บ้อ เนี้ย เนี้ย) แท่นบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิด รูปเคารพพระราหู พระพิฆเนศวร์ ดังนั้นจึงอาจจะสรุปได้ว่าศาลเจ้าแห่งนี้เป็นที่ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาลเจ้าแห่งนี้พยายามสนองตอบความต้องการของผู้คนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการที่พึงพอใจด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตำนานเทพนาจาจึงได้รับการสร้างสรรค์ โดยขยายขอบเขตให้เทพนาจากลายเป็นเทพผู้ประทานพรและกำจัดอุปสรรคได้เช่นเดียวกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร กวนอิม พระราหู หรือพระพิฆเนศวร์ ดังนั้นท่านจึงได้รับขนานนามใหม่ว่า “องค์เทพจตุรพิชพรชัย” ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์เทพนาจาในความหมายนี้จึงมีพลังในการสนองตอบความต้องการของผู้คนจำนวนมากที่แตกต่างและหลากหลาย

รายการอ้างอิง

- กิ่งแก้ว อุตถการ. ม.ป.ป. **ปริทัศน์หนังสือยุควีรบุรุษ วีรบุรุษพันหน้า วรรณกรรมดาโหมเมียน**. โครงการเอกสารเชิงคติชนวิทยา เอกสารฉบับที่ 6.
- กิตติ พุทธนพ, บรรณาธิการ. 2551. ประวัติองค์เทพนาจาชาไท้จ้อ. **ศรัทธา**. 4,4 (ตุลาคม) หน้า. 12, 17-18.
- คณะนักวิจัยท้องถิ่นบ้านด่านซ้าย. 2548. **ผีกับพุทธ: ศาสนาและความเชื่อในสังคมด่านซ้าย**. วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน**. 2549. The Office of Chinese Language Council International.
- จิตรา ก่อหนทเกียรติ. 2544. **ทำเนียบเจ้าแม่และผู้วิเศษของจีน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2527. **ผีเจ้านาย**. เชียงใหม่: พายัพ ออฟเซท พรินท์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549. **วาทกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ต้าฟู. ม.ป.ป. **ตำนานวัดและเทพเจ้าจีน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สร้อยทอง.
- แคมป์เบลล์, โจเซฟ. 2551. **พลาญภาพแห่งเทพปรกณัม**. แปลโดย บาร์ณี บุญทรง. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ประวัติย่อองค์เทพนาจาชาไท้จ้อ** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:
<http://www.najathai.net/index.php?mo=3&art=480760> [22 มกราคม 2552].
- ปรารถนา จันทรุพันธุ์. 2546. **เจ้าแม่เกาะจิก: ระบบความเชื่อในชุมชนประมง**. ใน **เจ้าแม่ คุณปู่ ช่างขอช่างฟ้อน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

พิเชฐ สายพันธ์. 2539. “หาคาคติ” อีสานลุ่มน้ำโขง ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รวมรูปภาพพิธีกรรม [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: <http://www.najathai.net/index.php?mo=3&art=480760>
[22 มกราคม 2552].

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. 2546. ตำนานคุณปู่ศรีราชา: ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อชุมชนยี่สาร. ใน
เจ้าแม่ คุณปู่ ช่างช่อ ช่างพ่อน. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ศิริพร ณ ถลาง. 2548. ทฤษฎีคติชนวิทยา: ชีวิตวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน.
กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สายป่าน ปุริวรรณชนะ. 2548. ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง
ของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ. 2549. ทรงเจ้าเข้าผี: วาทกรรมของลัทธิพิธีและวิกฤติการณ์ของความทันสมัยใน
สังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2540. ปบัตบั้งกัง วัฒนธรรมไทยจีน: ไม่รู้ต้องแสวง. กรุงเทพฯ: สีดา.

อาภรณ์ อุกฤษณ์. 2531. อิทธิพลของภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อความคงอยู่ของศาสนา
ความเชื่อและพิธีทรงพระเนืองในงานวันเกิดพระปุนเท่างัง. ใน พันถิ่น พื้นฐาน. วรณี วิบูลย์สวัสดิ์
แอนเดอร์สัน, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

อรอุษา สุวรรณประเทศ. 2551. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช: พลังขับเคลื่อนเบื้องหลังอำนาจ
ประชาชาติ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Campbell, Joseph. 1968. The Monomyth. **The Hero with a Thousand Faces**. 2nd ed. New York:
Bollingen.

สัมภาษณ์

สมศักดิ์ หวังเอื้อชัยอารีย์. วัดเทพสถิตพระกิตติเฉลิม ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
วันอาทิตย์ที่ 7 ธันวาคม 2551, สัมภาษณ์.

วัชรภรณ์ มีเงิน. วัดเทพสถิตพระกิตติเฉลิม ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
วันอาทิตย์ที่ 7 ธันวาคม 2551, สัมภาษณ์.

สมศักดิ์ หวังเอื้อชัยอารีย์. วัดเทพสถิตพระกิตติเฉลิม ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
วันอาทิตย์ที่ 18 มกราคม 2552, สัมภาษณ์.